

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond

Julia Silchenko

**SOTSIAALSE KAPITALI JÄRELMID: POSITIIVSUSE JA NEGATIIVSUSE
KONTEKSTID, TASANDID JA TOIMEMEHHANISMID
SULETUD ÜLIÕPILASÜHENDUSTE NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja: L. Kalev, Ph.D

Juhendaja allkiri: _____

Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakonnas registreeritud: “_____” _____

Allkiri: _____

Tartu, 2007

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	5
TÖÖ ÜLESEHITUS	6
1. SOTSIAALSE KAPITALI JÄRELMID - PORTESI TÄIENDATUD MUDEL	8
SISSEJUHATUS	8
SOTSIAALNE KAPITAL: LIN, BURT, COLEMAN JA PUTNAM.	9
<i>Lin</i>	9
<i>Burt</i>	11
<i>Coleman</i>	14
<i>Putnam</i>	16
PORTESI TEOREETILINE RAAMISTIK	18
<i>Portesi sotsiaalse kapitali positiivsed järelmid</i>	19
Normide järgimine (sotsiaalne kontroll).....	19
Perekonnatoetused	20
Võrgustiku vahendatud hüved (perekonnavälised hüved).....	21
<i>Portesi sotsiaalse kapitali negatiivsed järelmid</i>	22
Rühmast väljasolijate välistamine.....	22
Teiste rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised	22
Pirangud isiklikele vabadustele	23
Tasalülitavad normid	23
<i>Portesi sotsiaalse kapitali järelduste täiendatud mudel</i>	23
Täiendused Portesi mudelisse	24
Loogilis-strukturaalsed küsimused Portesi mudelile	24
2. SULETUD ÜLIÕPILASÜHENDUSTE MAAILM	28
2.1. SISSEJUHATUS	28
2.2. AJALOOLINE PERSPEKTIIV	28
<i>Üliõpilasühenduste teke Euroopas</i>	28

<i>Eesti üliõpilasühenduste taust, teke ja taasteke</i>	29
<i>Taasteke</i>	30
2.3. SÜÜ-DE AVALIKUSTATAV MINAPILT	31
<i>Rahvusluse, omariikluse ja demokraatia kaitse</i>	31
<i>Üliõpilasselts või korporatsioon</i>	31
<i>Liikmelisus</i>	32
<i>Terminoloogia</i>	32
<i>Sümboolika</i>	33
<i>Alkohol ja sotsialiseerimine</i>	33
2.4. AVALIKUS DISKURSUSES TÕSTATATUD PROBLEEMID	33
2.5. JÄRELDUSED	36
3. SULETUD ÜLIÕPILASÜHENDUSTE TEKSTIDE ANALÜÜS	37
3.1. PROBLEEMI SEADE JA HÜPOTEESI PÜSTITUS	37
3.2. VALIM	38
3.3. MEETOD	38
<i>Analiüüsimetodi valik</i>	38
<i>Kvalitatiivne kontentanalüüs</i>	39
<i>Diskursusanalüüs</i>	41
<i>Kriitiline diskursusanalüüs, Fairclough' meetod</i>	42
<i>Analiüüsimetodi teoreetiline raamistik</i>	45
3.4. ANALÜÜSI KÄIK	48
<i>Analiüüsikava koostamise protsessi kirjeldus</i>	48
3.5. ANALÜÜSIKAVA	54
3.6. ANALÜÜSITULEMUSED	57
3.7. ARUTELU	62
4. POSITIIVSETE JA NEGATIIVSETE JÄRELMITE KATTUVUSE ANALÜÜS	65
4.1. KATTUVUSTE KAARDISTAMINE	65
4.2. KATTUVUSANALÜÜSI KOKKUVÕTE	70
5. JÄRELDUSED	72
HINNANG PORTESI SOTSIAALSE KAPITALI JÄRELMITE KÄSITLUSELE	72
EMPIIRILISE ANALÜÜSI KOONDJÄRELDUSED	75

6. DISKUSSIOON.....	77
DISKUSSIOONI LÜHIKOKKUVÕTE	77
DEBATT	77
COLEMAN JA INIMKAPITAL	81
PUTNAM JA SOTSIAALNE KAPITAL KUI ÜHINE HÜVE.....	83
MILLINE VÕIKS OLLA DEBATI SEIS TÄNA?.....	85
7. KOKKUVÕTE.....	89
8. KASUTATUD ALLIKAD.....	91
9. LISAD	93

SISSEJUHATUS

Käesolev töö on sündinud huvist sotsiaalse kapitali teooria vastu ning soovist selle äärmiselt heterogeense ja kohati vastuolulise kontseptsiooni arengule kaasa aidata.

Sotsiaalne kapital on tänaseks kasvanud laiaks interdistsiplinaarseks diskursuseks, mida iseloomustab käsitluste paljusus ning milles osalevad nii sotsioloogid, politoloogid kui ka majandusteadlased, otsides väljundeid, mis aitaksid oma valdkonda uut vaadet tuua ja seda rikastada. Väidetakse, et see on viinud mõiste hägustumiseni, sest sotsiaalseks kapitaliks nimetatakse tänapäeval paljusid nähtusi, millest varasemalt sai räägitud teisi mõisteid kasutades. Näiteks inimestevaheline usaldus. Või kui käesolevast tööst rääkida, siis oleks sama hästi mõistetav kui räägiksime suletud üliõpilasühendustest ja sellest, milliseid positiivseid ja negatiivseid tagajärgi toob kaasa ühendustesse kuulumine või neist väljajäämine.

Alguses oli huvi selle vastu, mis on sotsiaalne kapital nõ praktiliselt, e. millised on sotsiaalse kapitalisatsiooni tulemused nii üksikisiku jaoks kui ka ühiskonnas laiemalt. Milles seisneb sotsiaalse kapitali vähesus või paljusus meie igapäevaelus? Kuidas see mõjutab üksikindiviide, grupe, kogukondi? Sellele küsimusele vastas kõige ülevaatlikumalt Portesi sotsiaalse kapitali järelduste mudel (mida edaspidi nimetan lühendatult Portesi SK mudeliks). Portesi mudeli universaalsust sai kontrollitud teiste autorite käsitluste abil ning fikseeritud mudeli loogilis-strukturaalsed kitsaskohad (Silchenko 2004a).

Portesi täiendatud mudel leidis kasutust teoreetilise raamistikuna esmalt negatiivsete järelduste osas ning käesoleva töö raames ka positiivsete järelduste osas. Kui esimese uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada, kas Eesti suletud üliõpilasorganisatsioonid peegeldavad potentsiaali toota negatiivset sotsiaalset kapitali, siis käesoleva töö empiiriline uurimus kujutab endast kordusuurimust, rõhuasetusega sotsiaalse kapitali positiivsetele järeldustele. Hüpootees on sõnastatud järgmiselt: Eesti suletud üliõpilasühenduste avalikustatud materjalides kajastub nende potentsiaal toota positiivset sotsiaalset kapitali. Hüpooteesi kontrollitakse positiivse sotsiaalse kapitali järelduste tunnuste esinemise kaudu üliõpilasühenduste Internetis avalikustatud

materjalides. Nagu positiivsete järelduste uurimisel, on uurimuses tähelepanu all kõik 22 Eestis tegutsevat suletud üliõpilasühendust.

Teiseks käesoleva töö empiiriliseks eesmärgiks on uurida positiivsete ja negatiivsete järelduste võimalikke kattuvusi. Hüpotees leiab kinnitust juhul, kui ühed ja samad tunnused viitavad ühel juhul sotsiaalse kapitali positiivsetele ja teisel juhul negatiivsetele järeldustele. Sotsiaalse kapitali järelduste kattuvuse demonstreerimine tähendaks seda, et Portesi kontseptsioon on liialt normatiivne ning käsitleb sotsiaalse kapitalisatsiooni tulemusi tõlgendus kontekstist eraldiseisvatena. Kui hüpotees leiab kinnitust ning järelduste osas esineb kattuvusi, võimaldab see esiteks, seada kahtluse alla kogu senise positiivsuse ja negatiivsuse käsitluse sotsiaalse kapitali teoorias ning teiseks, anda kriitilise hinnangu Portesi käsitlusele.

Magistritööl on ka teoreetiline eesmärk, mis on seotud sotsiaalse kapitali metateooria heterogeensusega. Vaatamata käsitluse populaarsusele, ei ole veel jõutud kokkuleppele teooria kontseptuaalsetes printsiipides, mis moodustaksid teoreetilise raamistiku empiiriliste uuringute tarvis. Kui leiab kinnitust empiirilise osa teine hüpotees, on see kinnituseks, et ka Portesi mudel ei oma vajalikku seletusjõudu ega ava sotsiaalse kapitali toimemehhanisme ja tänu sellele ei oma ka uuringu toetiksuna praktilist väärtust. Ometigi peetakse just Portesi käsitluse süstematiseerijaks, kelle eesmärgiks oli korrastatud ning tervikliku käsitluse loomine, millega kaasnes tõsine kriitika oma eelkäiate, Colemani ja Putnami, aadressil (me nimetame seda Portesi, Colemani ja Putnami debatiks ning pikemalt on sellest juttu diskussiooni osas). Käesoleva töö teoreetiliseks väljakutseks on adresseerida Portesi käsitluse kitsaskohti selle debati valguses.

Töö ülesehitus

Käesolev töö algab ülevaatega sotsiaalse kapitali teooriast, rõhuasetusega Portesi teoreetilisele raamistikule, mida on autori poolt täiendatud ning kasutatud tekstianalüüsi teoreetilise raamistikuna SK järeldustest.

Järgnevalt antakse ülevaade suletud üliõpilasühendustest (edaspidi SÜÜ), kusjuures vaatluse all on üliõpilasühenduste areng alates nende eelkäijate – natsioonide sünnist kuni tänapäevani. Peegeldame nii SÜÜ-de avalikustavat minapilti, kui ka üliõpilasühendustega seotud avalikus diskursuses tõstatatud probleeme. Sellest peatükist tutvustatakse lugejale konteksti, mille põhjalik tundmine on adekvaatse tekstianalüüsi läbiviimise üheks oluliseks eeltingimuseks.

Kolmas peatükk on SÜÜde dokumentide tekstianalüüs kvalitatiivse tekstianalüüsi meetodi abil, mille käigus tekstidest ekstraheeritakse ning seejärel seletatakse sotsiaalse kapitali positiivsete järelmite tunnustele viitavaid leide.

Neljas peatükk on sotsiaalse kapitali järelmite kattuvusanalüüs kus otsitakse seletusi kattuvuse probleemile. Sellele järgnevas osas antakse hinnang Portesi mudelile ning selle põhjal esitatakse empiirilised koondjäreldused, mis peaksid olema üldistatavad kogu sotsiaalse kapitali metateooriale.

Diskussiooni osas paigutatakse käesoleva töö empiirilised koondjäreldused Portesi, Colemani ja Putnami debati raamistikku: analüüsitakse Portesi kriitika paikapidavust, testitakse veelkord Portesi käsitlust tema enda kriitika valguses ning adresseeritakse käesolevas töös tõstatatud kontseptuaalseid probleeme Colemani ja Putnami käsitlustes. Lõpetuseks esitatakse visioon sellest, milline võiks olla debati hetkeseis täna.

1. SOTSIAALSE KAPITALI JÄRELMIID - PORTESI TÄIENDATUD MUDEL

SISSEJUHATUS

Käesoleva töö teoreetiliseks taustaks on valitud sotsiaalse kapitali teoreetiline kontseptsioon, mis leidis autori poolt põhjalikumalt käsitlemist, just järelemeid puudutavates küsimustes, seminaritöös (Silchenko 2004a). Kogu sotsiaalse kapitali teooria käsitlemist paljususe juures on autori arvates oluline uurida eelkõige järelemeid, sest nende kaudu on võimalik hinnata sotsiaalse kapitali mõju nii üksikisikule kui ühiskonnale laiemalt paremini kui mõne muu sotsiaalse kapitalisatsiooni elemendi kaudu.

Sotsiaalse kapitali mõiste kerkis esile 1970ndate lõpus – 1980ndate alguses tänu majandusteadlase Glen Loury ja sotsioloog Pierre Bourdieu töödele. Neile järgnesid sotsioloogid Nan Lin ning James S. Coleman, kellest viimane kinnistas mõiste inglisekeelse maailma jaoks (Kalev 2002:36). Esialgse sotsiaalse kapitali mõiste esilekerkimise keskkonda iseloomustab Kalev kui vastasseisu üha tugevnevatele algelistele mõistusliku valiku käsitlemistele.

Tänaseks on sotsiaalse kapitali kontseptsioon arenenud arvestatavaks teoreetiliseks käsitlemisteks, mille pinnal viiakse läbi ulatuslike uuringuid ning teostatakse operatsionaliseerimisi. Teooriat võib jagada põhiliiniks, võrgustikulähenemiseks ja ühiskonna tasandiks. Põhiliin on rohkem seotud käsitlemist kujunemise ja süstematiseerimisega ning seda esindavad sellised autorid nagu Bourdieu, Coleman ja Portes. Võrgustikulähenemine tähtsustab isikute suhtevõrgustikke ning sellega tegelevad Lin ja Burt. Ühiskonna tasandil vaadeldakse sotsiaalset kapitali võimalusena ühiskonda edendada ning selle lähenemise esindajateks on Putnam ning tema edasiarendaja Fukuyama (Kalev 2002:35).

Sotsiaalse kapitali kaks keskset tunnusjoont on suhtevõrgustikud, nii teenete-vastuteenete teostajatena kui teabeedastajatena ja suhete kvalitatiivne tahk. Sotsiaalse kapitali uurimustahk võimalusi saab kokkuvõtlikult iseloomustada kolmes mõõtmes.

Esiteks lähtub sotsiaalne kapital suhetest endast, mis võimaldab teistsuguse kvaliteediga ratsionaliseerimist. Teiseks annab sotsiaalne kapital tugeva võimaluse mõtestada, sh operatsionaliseerida ja mõõta vahendlikku ja eesmärgiratsionaalset käitumist ning kolmandaks võimaldab sotsiaalne kapital suhete kontseptualiseerimist viisil, mida on hõlpsam tõlkida mõne teise uurimisvaldkonna keelde (vaata lähemalt Kalev 2002).

Ülejäärgmises peatükis on sotsiaalse kapitali käsitlemist tutvustatud Portesi teoreetilise raamistikuga põhjal, kuivõrd selle autori teeneks peetakse käsitluse tuuma süstematiseerimist. Käesoleva uurimuse jaoks seisneb Portesi tähtsus ka selles, et just Portes on põhjalikumalt käsitlenud sotsiaalse kapitali järelemeid, mistõttu tema käsitlus on kasutatav tekstianalüüsi teoreetilise raamistikuna. Kuid enne seda tehakse põgus ülevaade teiste autorite sotsiaalse kapitali käsitlusest.

SOTSIAALNE KAPITAL: LIN, BURT, COLEMAN JA PUTNAM.

Käesolevas osas võtan vaatluse alla selliste autorite käsitlused nagu Lin, Burt, Coleman ja Putnam. Ma alustan sellest, et refereerin iga autori sotsiaalse kapitali määratlust (mis on oluline mõistmaks erinevate autorite rõhuasetusi ühe ja sama valdkonna uurimisel) ning seda, mida on eelnimetatud autoritel olnud öelda sotsiaalse kapitali järelemitte kohta.

Lin

Lini sotsiaalse kapitali määratlus on lihtne; ta viitab kõikidele teistele kapitalikäsitlustele: sotsiaalne kapital on investering sotsiaalsetesse suhetesse eeldusega, et sellest tekib tulu (... investment in social relations with expected returns in the marketplace) (Lin, 2001:19).

Sotsiaalse kapitali järelemeid on Linil neli ning ta nimetab neid põhjusteks, miks sotsiaalne kapital toimib (Lin, 2001: 20).

Esimeseks järelemiks on Linil infovahetus või infovoog (flow of information). Lin kasutab siinkohal mittetäiusliku turu näidet, illustreerimaks teatud strateegiliste või

hierarhiliste positsioonide tähtsust, mis mängivad sellel mittetäiuslikul turul olulist rolli, omades informatsiooni võimaluste ja valikute kohta turul, mida keegi teine ei oma.

Teiseks järelmiks on mõju – mida olulisemal positsioonil isik asub ja mida rohkem on tal strateegilisi sidemeid ühiskonnas, seda suuremat mõju suudab ta avaldada erinevatele, teda ennast puudutavatele otsustele.

Kolmandaks, sotsiaalsed volitused, mis on sotsiaalse kapitali kõrvalprodukt. Isik, kes omab tähtsaid ja teiste poolt tunnustatud sidemeid ühiskonnas saab organisatsioonis nn. lisavolitusi; tema sotsiaalne kapital tähendab organisatsiooni jaoks teatud sotsiaalset mandaati, mis garanteerib sellele organisatsioonile kasulikke lisaressursse tänu selle isiku sotsiaalsele kapitalile. Sama nähtust tähistatakse juhtimisteoorias sõnaga Sama nähtust tähistatakse juhtimisteoorias sõnaga „liidriroll“, täiendavalt juhi formaalsemale rollile.

Ning neljandaks, identiteedi tugevnemine sotsiaalsete suhete kaudu. Sotsiaalse grupi liikmeks olemine, mis seisneb sarnaste huvide ja ressursside jagamises, tähendab nii emotsionaalset tuge kui ka tunnustust (Lin, 2001: 20).

Lin vaatab sotsiaalse kapitali järeleid instrumentaalsetena, e. vahendlikena. Lisaks eristab Lin sotsiaalse kapitali ekspressiivseid e. väljenduslikke järeleid nagu emotsionaalne rahulolu, mida ta aga formaliseerimise ja mõõtmise keerukuse tõttu lähemalt ei käsitle. Sotsiaalse kapitali tulemused on vahendid e. instrumendid tulu (kasu) saamiseks:

1. Infovahetus võimaldab hankida strateegilist informatsiooni, mis aitab langetada õigeid otsused, millest tekib tulu.
2. Mõju, mida isik avaldab tänu oma strateegilistele suhetele, avaldub teda ennast puudutavates soodsates otsustes.

3. Üksikisiku sotsiaalsed volitused on kasulikud nii organisatsioonile, kui isikule endale. Strateegilised suhted võimaldavad isikul saada organisatsioonilt lisavolitusi, sest üksikisiku „õiged” suhted tähendavad organisatsioonile lisaressurse.

4. Identiteedi kujundamine grupi poolt, kuhu isik kuulub, pakub emotsionaalset tuge.

Seega, me võime üsna kindlalt väita, et Lin hindab neid nelja sotsiaalse kapitali järeldusi positiivseks, sest viidates autori sotsiaalse kapitali määratlusele, on need järeldused märk edukast investeringust sotsiaalsetesse suhetesse, mille tulemusena tõuseb/tekib tulu.

Millised on Lini sotsiaalse kapitali järelduste tunnused? Toetudes Lini neljale eelpool lahtimõtestatud sotsiaalse kapitali järeldusele, võiksid need tunnused olla järgmised:

- üksikisiku lisaressursid/hüved, mis tekivad õigete otsuste tulemusena, mida omakorda võimaldab infovahetuse käigus hangitud vajalik strateegiline informatsioon;
- üksikisiku isiklik ja tööalane edu, mis on seotud selle isiku mõjukusega, mida põhjustavad tema strateegilised suhted;
- organisatsiooni lisaressursid/hüved, mis tekivad tänu sotsiaalseid volitusi omavatele isikutele, tänu nende strateegilistele suhetele;
- emotsionaalne tugi, mida pakub grupp, kuhu isik kuulub ja kus kujuneb tema identiteet.

Burt

Burti sotsiaalne kapital on „sõbrad, töökaaslased ja üldisemad ühendusisikud, kelle kaudu saad võimalusi kasutada oma raha- ja inimkapitali”. Just võimalused (*opportunities*) ongi üheks keskmeks mõisteks Burti sotsiaalse kapitali üldkäsitluses; inimkapital on võti olemaks edukas, kuid ilma sotsiaalse kapitalita ei teki meil võimalusi oma inimkapitali realiseerimiseks (Burt, 1997: 339).

Lihtsustatult kujul määratleb Burt sotsiaalsed kapitali ka kui kvaliteeti, mis luuakse inimestevahelistes suhetes, erinevalt inimkapitalist, mis on inimese enda kvaliteet (Burt, 1997: 339).

Nagu Lingi, esindab Burt võrgustikukeskset lähenemist sotsiaalse kapitali teoorias ning ka Burti sotsiaalse kapitali järelmeid tuleb otsida võrgustikust, täpsemini, võrgustikuaukudest. Võrgustikuaukudes¹ tegutsemine tähendab sillaks² olevatele isikutele kapitalisatsiooni, millel on kaks tulemust. Esiteks, informatsioon, e. teabe vahendamisest saadav boonust (*information benefits*); sillaks olevad isikud saavad mitmekesist informatsiooni, mida on nii mitu korda rohkem kui mitut suhtevõrgustikku nad ühendavad võrreldes sellega, kui nad oleksid ühe suhtevõrgustiku liikmed.

Teiseks, kontroll, e. teabe vahendamisega kaasnev boonust (*control benefits*); nad kontrollivad seda teabevoolu ja vahendades seda mõlemale poole vajalikul määral ja kujul, kontrollivad nad ka mitteseotud suhtevõrgustike vahelisi suhteid tervikuna.

Nagu juba eelpool mainitud, on Burti käsitus võrgustikukeskne ning ta keskendub põhiliselt eduka kapitalisatsiooni tingimustele (võrgustikuauk, sillaks olemine), mitte niivõrd kapitalisatsioonist saadud boonustele, e. sellele, mida me nimetame sotsiaalse kapitali järelmitteks või nende tunnusteks. Tekib küsimus, kas me saame Burti puhul rääkida informatsioonist, e. teabe vahendamisest saadavast boonusest (*information benefits*) ja kontrollist, e. teabe vahendamisega kaasnevast boonusest (*control benefits*), kui sotsiaalse kapitali järelmitest? See sõltub sellest, kas informatsiooni ja kontrolli käsitleda instrumentaalsetena või mitte. Teiste sõnadega, kas informatsioon ja kontroll on vahendid teatud eesmärkide saavutamiseks või on ressursid iseeneses? (Lini puhul me nägime, et infovahetus oli kapitalisatsiooniks, mis võimaldas hankida strateegilist informatsiooni, mis aitaks langetada õigeid otsused, millest omakorda tekib tulu.) Burti puhul peab märkima, et sõltumata sellest, kuivõrd on Burti mõisted (informatsioon ja kontroll) järelm ja kuipalju järelmite tootmise vahend, on neid

---

¹ Võrgustikuauk on nähtus sotsiaalses struktuuris, mis väljendab sidemete puudumist erinevate inimgruppide (suhtevõrgustike) vahel.

² Sild on võrgustikuaukudes tegutsejaselise asend, et ta osutub vahendajaks omavahel mitteseotud suhtevõrgustike vahel.

võimalik piisaval määral järelmitena käsitleda ja Burt ei esita niisugusele lähenemisele vastupidiseid väiteid.

Seega on Burti sotsiaalse kapitali järelmiteks informatsioon ja kontroll. Järgmine küsimus on, kas autor hindab neid järelmeid positiivseiks või negatiivseiks ja mille alusel? Informatsioonile kui teabe vahendamisest saadavale boonusele annab Burt sisuliselt positiivse hinnangu, tuues mitu sellekohast näidet. Näiteks kui toimijal on ligipääs selliste teabeallikateni, mida teised ei suuda saavutada, siis omandab toimija võistluseelise teistega võrreldes, sest ta teab rohkem. Samuti on õigeaegselt saadud info (nt. muutuste kohta aktsiaturul) on otse teisaldatav majanduslikuks võiduks. Teatud informatsioon võib toimija seisukohast osutada ka kasulikuks kaubaks: kui toimija ei leia sellele teabele ise rakendust, võib ta sööta („müüa“) teabe oma suhtevõrgustiku teisele toimijale (Burt, 1988 – Kalev, 2002: 61 kaudu).

Ka kontrolliboonustele annab Burt positiivse hinnangu. Tüüpiliseks näiteks on olukord, kus sama toote eest võistleb kaks ostjat või kui sama ostja eest võitleb kaks müüjat. Kui sillaks, e. ühendusisikuks kahe mitteseotud isiku vahel on müüja, siis tema saab kruvida vastastikku võistlevaid ostupakkumisi ja nii saab kauba eest parema hinna. Teisalt, kui sillaks on ostja, saab ta panna omavahel võistlema kaks võimalikku müüjat, saavutamaks soodsamat tehingut (Burt, 1988 – Kalev, 2002: 61 kaudu).

Kui informatsioon ja kontroll on Burti sotsiaalse kapitali positiivsed järelmid, siis nende tunnuste leidmiseks tuleb veelkord pöörduda tagasi nende mõistete tähenduse juurde. Informatsioon tähistab siinkohal mitmekesisist teavet, mida võrgustikuaugus tegutsev indiviid hangib võrgustikust ja kasutab seda enda huvides. Järelmikut informatsioon ongi antud juhul tunnuseks, e. selle järelmiga olemegi juba tunnuste tasandil. Kontroll tähistab Burti käsitluses võimalust kontrollida erinevaid infovoogusid mitte enam informatsiooni hankimise eesmärgil, vaid kontrolli omamise/säilitamise eesmärgil. Burti sotsiaalse kapitali positiivsete järelmite tunnusteks on seega informatsioon ja kontroll.

Coleman

Sotsiaalne kapital on Colemani arvates määratletav selle toime e. funktsiooni kaudu. Sotsiaalne kapital on terve hulk erinevaid nähtusi, millel on kaks sarnast elementi: nad kõik koosnevad sotsiaalsete struktuuride mõnedest aspektidest ning nad soodustavad kindlat tegevust – nii üksikisiku kui ühenduste tasemel – sotsiaalses struktuuris. Lihtsamalt öeldes on tegu suhtevõrgustikuga (sotsiaalsete suhete süsteem ehk kas ja millised on toimijatevahelised suhted) (Kalev, 2002: 45).

Colemani sotsiaalse kapitali kitsam määratlus, tugineb ratsionaalse käitumise teooriale: iga toimija (*actor*) omab kontrolli teatud hulga ressursside üle ning ta on huvitatud teatud ressurssidest ja sündmustest. Järelikult moodustab sotsiaalne kapital konkreetset tüüpi ressursi, mis on toimijale (*actor*) kättesaadav (Coleman 1988:16). Lahtiseletatuna peaks see tähendama, et selline ressurss, mis ei ole kättesaadav, ei ole konkreetse toimija (jaoks) sotsiaalne kapital.

Coleman räägib ühest sotsiaalse kapitali järelmist, milleks on inimkapital. Ülejäänud kolm järelmit koos nende tunnustega on sünteesitavad Colemani sotsiaalse kapitali vormidest, mida on kokku kolm:

- kohustused ja ootused, mis sõltuvad sotsiaalse keskkonna usaldusväärsest,
- sotsiaalse struktuuri teabekanalid (info, mis liigub sotsiaalse struktuuri teabekanalites ning potentsiaal selle info hankimiseks),
- normid ning nendega kaasnevad sanktsioonid (Coleman 1988).

Ma järeldan, et igal sotsiaalse kapitali vormil on omad järelmid. Esiteks, usaldusväärne keskkond, kus kehtib teene-vastuteene reegel. Struktuuri usaldusväärsus kindlustab liikmete kohustuste ja ootuste realiseerumist (*credit slips*).

Teiseks, informatsioon ja/või informeeritus, mis väljendub selles, et igas valdkonnas on võimalik omada „informaatorit”, kes teeb vajadusel kiire ja asjaliku ülevaate probleemist, mille valdkond on meile võõras.

Kolmandaks, ühtlustunud väärtused ning ühine kontekst, mis on tingitud ühiste normide ja nendega kaasnevate sanktsioonide kehtimisest ning nendest kinnipidamisest. Siit on sünteesitav selline tunnus nagu turvatunne, sest kui kõigi ühiskonnaliikmete jaoks kehtivad ühesugused normid ning nendest kinnipidamist toetavad sanktsioonid, siis loob see turvalise ning koostöövõimelise keskkonna.

Taaskord jõuame inimkapitalini, mis on autori enda poolt väljatoodud sotsiaalse kapitali järelm. Sotsiaalse kapitali roll inimkapitali tekkimisel on üks Colemani tähelepanu keskpunkte sotsiaalse kapitali teoorias. Ta leiab, et sotsiaalse kapitali mõju inimkapitali loomisele on sotsiaalse kapitali üks tähtsamaid omadusi. Coleman jõuab järeldusele, et nii perekonnas kui kogukonnas peituv sotsiaalne kapital aitab kaasa järeltulevate põlvkondade inimkapitali tekkimisele (Coleman 1988:27). Kuivõrd Colemani uuringu tähelepanukeskpunkt on seos sotsiaalse kapitali hulga ja õppe edukuse vahel, siis inimkapitali kui järelmi tunnusteks võiksid siinkohal olla parem õppe edukus, vähem koolist väljalangemisi, paremad hinded jne, mida annab koondada sellise märksõna alla nagu parem haridus.

Millise hinnangu annab Coleman nendele järelmitele ja mis on tema hinnangu alus?

Alustame sellest, et inimkapital kui Colemaniga jaoks kõige olulisem sotsiaalse kapitali järelm on oma olemuselt positiivne. On ju Colemaniga järgi inimkapitali peamiseks tunnuseks parem haridus. Kuivõrd inimkapital on Colemaniga järgi kõigi kolme sotsiaalse kapitali vormi (millest said sünteesitud ülejäänud järelmid ja nende tunnused) järelmiks, siis kõik need kolm sotsiaalse kapitali vormi (kohustused ja ootused, sotsiaalse struktuuri teabekanalid ning normid ja nendega kaasnevad sanktsioonid) toodavad positiivseid järelmeid. Järelikult kõik sotsiaalse kapitali järelmid, millest Coleman räägib on autori seisukohast positiivsed.

Colemaniga sotsiaalse kapitali positiivsete järelmite tunnusteks on seega usaldusväärne ja turvaline keskkond, koostöövõime, informatsioon ja informeeritus, ühtlustunud väärtused ning parem haridus.

Putnam

Putnami sotsiaalne kapital on sellised sotsiaalse organisatsiooni tunnused nagu võrgustikud, normid ja usaldus, mis hõlbustavad tegutsemist ja koostööd ühise heaolu nimel (Putnam 1995: 67).

Hilisemas töös esitab ta lühendatud määratluse: „Sotsiaalne kapital on sotsiaalsed võrgustikud ja nendega seotud vastastikkusnormid” (*social capital – that is, social networks and the norms of reciprocity associated with them*) (Putnam & Goss 2002:3).

Putnami sotsiaalse kapitali esimeseks positiivseks järelmiks on edukas majandus ja kiire majanduskasv. Putnami Itaalia uurimuse üheks olulisemaks tulemuseks on seisukoht, et 1976-77. aastate valitsuse reformid osutusid edukamateks Põhja-Itaalias, sest neid toetas kodanikuühiskonna õitseng (sotsiaalse kapitali kõrge tase) selles piirkonnas, mis oli ka Põhja-Itaalia edukama majanduse põhjuseks, võrdluses Lõuna-Itaaliaga (Siisiäinen, 2000: 3).

Positiivseteks järelmiteks on ka paremad koolid, madalam kuritegevus ning efektiivsem valitsusaparaat. Need kolm sotsiaalse kapitali järemit väljendavad kõik Putnami seisukohta, et sotsiaalse kapitali poolest rikast ja edukat piirkonda iseloomustavad elanikkonna aktiivne osalemine ühiskondlikus elus ja sotsiaalsete probleemide lahendamisel, horisontaalsed võrgustikud, mis on üles ehitatud üksteise abistamise ja toetamise põhimõtetele, ning ühiskonnas valitseva usalduse kõrge tase (Hansson, 2001:16).

Ühes hilisemas töös täiendab Putnam sotsiaalse kapitali järelmite nimekirja veel kahe tunnusega, milleks on füüsiline tervis (*physical health*) (Putnam & Goss, 2002:6) ja õnn (*human happiness*) (Putnam & Goss, 2002:8).

Viidates viimase aja sotsiaalse kapitali uuringutele, on Putnami arvates leidnud kinnitust politoloogia klassikute (alates Tocqueville’ist ja lõpetades Milliga) väited, et demokraatia kui ühiskondlik kord iseeneses, sõltub kodanike ühiskondlikust

aktiivsusest (Putnam & Goss, 2002:6). Seega üheks Putnami sotsiaalse kapitali järelmiks võib pidada edukalt toimivat demokraatiat.

Eeldan, et kõik eelpool toodud sotsiaalse kapitali järelmid, nagu edukas majandus, paremad koolid, madalam kuritegevus, efektiivsem valitsusaparaat, füüsiline tervis, õnn ja demokraatia on saanud autori poolt positiivse hinnangu ja seda kahel põhjusel: need mõisted kannavad endas tavaarusaamade kohaselt positiivset sõnumit (edukas majandus, paremad koolid, madalam kuritegevus jne. mõjuvad inimeste heaolule positiivselt) ning autor ise ei ole väitnud vastupidist.

Putnami sotsiaalse kapitali positiivsete järelmite tunnuste nimekiri on käsitletud autoritest kõige pikem ning väärrib esitamist eraldi loeteluna:

- edukas majandus,
- kiire majanduskasv,
- paremad koolid,
- madalam kuritegevus,
- efektiivsem valitsusaparaat,
- elanikkonna aktiivne osalemine ühiskondlikus elus ja sotsiaalsete probleemide lahendamisel,
- horisontaalsed võrgustikud, mis on üles ehitatud üksteise abistamise ja toetamise põhimõtetele,
- ühiskonnas valitseva usalduse kõrge tase,
- füüsiline tervis,
- õnn³.

Oma hilisemas töös käsitleb Putnam ka negatiivset sotsiaalset kapitali, mis on autori määratluse järgi „kõik sotsiaalse kapitali vormid, mis mõjuvad destruktiivselt demokraatiale ning ühiskonna heaolule üldse”. Siinkohal toob ta Fukuyama näite Ku Klux Klanist, kui organisatsioonist, mille eesmärgid on vastuolus rassilise lõimumise põhimõtetega (Putnam & Goss, 2002:9).

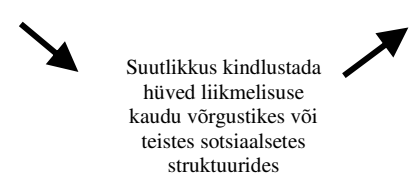
³ Suur hulk uuringuid on näidanud, et õnn (*human happiness*) on paremini seostatav juurdepääsuga sotsiaalsele kapitalile kui juurdepääsuga finantskapitalile (Putnam & Goss, 2002:8).

Sotsiaalse kapitali negatiivseks järelmiks on üldistatult kõik see, mis avaldab ühiskonna heaolule negatiivset mõju. Ku Klux Klani näite põhjal on võimalik välja tuua järgmised sotsiaalse kapitali negatiivsed tunnused:

- korporatiivsus,
- sisemine enesemääratlus, mis on vastuolus demokraatlike printsiipidega,
- ringkäendus, mis on oma eesmärkide poolest vastuolus demokraatlike põhimõtetega.

PORTESI TEOREETILINE RAAMISTIK

Portesi teoreetiline raamistik tugineb muuhulgas Bourdieu, Loury ja Colemani käsitlustele (Portes, 1998: 1) ning eristab nelja sotsiaalse kapitali allikat, milleks on väärtuste sissekasvamine (*introjection*), rühmasolidaarsus (*bounded solidarity*), vastastikkusvahetused (*reciprocity exchanges*) ja maksmapandav usaldus (*enforceable trust*), mis jagunevad omakorda täiustavateks (*consummatory*) ja vahendlikeks (*instrumental*) allikateks (Portes, 1998: 8).

Allikad	Määratlus/definiitsioon	Tulemused/järelmid
Täiustavad (consumatory): - väärtuste sissekasvamine (introjection) - rühmasolidaarsus (bounded solidarity)		- normide järgimine (sotsiaalne kontroll) - perekonna toetused - võrgustiku vahendatud hüved
	 <p>Suutlikkus kindlustada hüved liikmelisuse kaudu võrgustikes või teistes sotsiaalsetes struktuurides</p>	
Vahendlikud (instrumental): - vastastikkuvahetused (reciprocity exchanges) - maksmapandav usaldus (enforceable trust)		- piiratud ligipääs võimalustele - piirangud isiklikule vabadusele - rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised - tasalülitavad normid (downward leveling norms)

Joonis 1. Sotsiaalse kapitali vahendatud tehingute tegelikud ning võimalikud võidud ja kaotused (Portes 1998: 8).

Portes annab hinnangu varasematele autoritele (Bourdieu, Loury, Ben-Porath, Lin, Granovetter, Coleman) ja nende määratlustele ning esitab omapoolse nägemuse sotsiaalse kapitali võimalikust definitsioonist, mis peaks väljendama kasvavat konsensust sotsiaalse kapitali teoorias, mille poole ollakse Portesi arvates ühiselt teel:

... sotsiaalne kapital väljendab tegutsejate võimet kindlustada tulu/kasu sotsiaalse võrgustiku või muu sotsiaalse struktuuri liikmelisuse kaudu (...social capital stands for the ability of actors to secure benefits by virtue of membership in social networks or other social structures) (Portes, 1998: 6).

Portesi sotsiaalse kapitali põhilisteks positiivseteks järelmitteks on sotsiaalne kontroll, perekonnatoetused ja perekonnavälised hüved (Portes 1988:9); protsessidel, mis tekitavad sotsiaalset kapitali, on ka negatiivseid tagajärgi, milleks on rühmast väljasolijate välistamine, teiste rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised, piirangud isiklikele vabadustele ja tasalülitavad normid (Portes, 1988: 15).

Portesi sotsiaalse kapitali positiivsed järelmid

Normide järgimine (sotsiaalne kontroll)

Mitte igasugune sotsiaalne kontroll ei ole Portesi mõistes positiivne; näiteks kõik Portesi negatiivse sotsiaalse kapitali ilmingud on seotud just sotsiaalse kontrolliga. Mis on Portesi mõistes nn. positiivseks sotsiaalseks kontrolliks? Siin toetub Portes reale uuringutele, mis keskenduvad normide kehtestamisele (*rule enforcement*) ja seda positiivses mõttes. Portesi sotsiaalne kontroll on „mitteametlikud” normid ja reeglid, mida järgitakse toetudes liikmete vahel valitsevale usaldusele ja solidaarsusele ning mille tulemusena osutub formaalne kontroll ebavajalikuks (Portes, 1988: 10).

Teine sotsiaalse kontrolli positiivne aspekt on kõik, mis seondub seadusandluse ja seaduskuulekusega (*...the function of social capital for social control is also evident whenever the concept is discussed in conjunction with the law*) (Smart 1993, Weede 1992 - Portes, 1988: 10 kaudu). Ma tõlgendaksin seda nii, et seadusandluse puhul on tegemist sotsiaalse kapitali allikaga, seaduskuulekus on kapitalisatsioon ning

sotsiaalse kapitali järelmiks on antud juhul sotsiaalne kontroll selles mõttes, et kõik kodanikud „kontrollivad olukorda kogukonnas”, sest nad teavad, et kõik teised täidavad samu seadusi. Sotsiaalse kapitali järelmiks on seega usaldus ja sidusus ühiskonna liikmete vahel.

Sotsiaalne kontroll on Portesi järgi selline sotsiaalse kapitali järelm, mis väljendub esiteks formaalse kontrolli vajaduse puudumises, sest täidetakse „mitteametlike” norme, toetudes vastastikusele usaldusele ja solidaarsusele ning teiseks, „ühiskondlikus kontrollis”, mida võimaldab ühine seadusandlus, e. ühiste seaduste täitmine.

Sotsiaalne kontroll sotsiaalse kapitali positiivse tunnuseks on seega nii ametlike (seadused) kui ka mitteametlike normide täitmine ja sellest johtuv usaldus, solidaarsus ja sidusus ühiskonnas, aga ka vastastikune kohustumine. Või vastupidi: sotsiaalne kontroll on ühiskonnas valitsev usaldus, solidaarsus ja sidusus, mis tuleneb nii ametlike (seadused) kui ka mitteametlike normide täitmisest. Seega, normide järgimise, kui sotsiaalse kapitali positiivse järelmi, tunnusteks on usaldus, solidaarsus ja sidusus ühiskonnas, aga ka vastastikune kohustumine.

Perekonnatoetused

Perekonnatoetused on vanemate ja lähedaste toetus (*support*), mis on eelkõige mõeldav ajas, mis kulutatakse laste kasvatamisele, arendamisele ning nendega tegelemisele üldse. Perekonnatoetuste kui ressursi „pärijateks” on lapsed, kelle isiklik areng ja haridus on selle ressursi hulgaga otseses seoses.

Perekonnatoetused kui sotsiaalse kapitali järelm on näiteks suurem nendes perekondades, kus üks vanem on täielikult pühendunud lapse kasvatamisele ning suhteliselt väiksem ühe lapsevanemaga perekondades ja perekondades, kus mõlemad vanemad käivad tööl (Coleman, 1988a: S110 – Portes, 1988: 11 kaudu).

Teine perekonnatoetuste aspekt on kogukonna sidemete puudumise kompenseerimine ning seda eelkõige migrantide näitel. Teise kogukonda/ühiskonda elama asumine

tähendab ilmajäämist suurest hulgast sotsiaalsest kapitalist, mida pakkus oma kogukond. Seda saab aga kompenseerida perekonna ja lähedaste toetava võrgustiku kaudu. Uuringud on näidanud, et paremini saavad koolis hakkama need migrantidest õpilased, kelle vanemad suudavad oma lastele pakkuda uues keskkonnas suuremat tuge (Portes, 1988: 10).

Perekonnatoetused on seega selline sotsiaalse kapitali järelm, mis väljendub peamiselt ajas, mille vanemad ja lähedased kulutavad laste kasvatamisele ja arendamisele, ning on laste kiirema arengu ja parema hariduse allikas.

Perekonnatoetuste lõpptulemina näeme seega laste kiiremat arengut ja paremat edasijõudmist koolis. Seega, perekonnatoetuste, kui sotsiaalse kapitali positiivse järelmi, tunnusteks on parem haridus ja laste kiirem areng.

Võrgustiku vahendatud hüved (perekonnavälised hüved)

Perekonnavälised hüved on selline sotsiaalse kapitali ressurss, mille kapitalisatsioon toimub perekonnavälistes võrgustikes. See sotsiaalse kapitali järelm mängib olulist rolli stratifikatsiooni valdkonnas, sest just perekonnavälised hüved on üheks arvatavaks aluseks töökoha leidmisel, tõusmisel karjääriredelil ning olemaks edukas äris.

Perekonnavälised hüved on sotsiaalse kapitali ressurss, mis mängib olulist rolli ametialases ja kommertsiaalses edus ning mille kapitalisatsioon toimub perekonnavälistes võrgustikes. Võrgustiku vahendatud hüved on seega abi töökoha leidmisel, kiirem tõus karjääriredelil ning edu äris. Võrgustiku vahendatud hüved, kui sotsiaalse kapitali positiivne järelm, omab Portesi järgi järgmiseid tunnuseid: tööalane edu, edu äris, abi töökoha leidmisel, kiirem tõus karjääriredelil.

Portesi sotsiaalse kapitali negatiivsed järelmid

Rühmast väljasolijate välistamine

Rühmast väljasolijate välistamist põhjustavad needsamad tugevad sidemed, mis hoiavad gruppe ja võrgustikke koos. On palju näiteid selle kohta, kuidas etnilised grupid „monopoliseerivad”, e. koondavad enda kätte terved tööhõive- või ärisektorid (teemantide müük New Yorgis on juutide käes jne), piirates sellega väljasolijate võimalusi (Portes, 1988: 15). Seega, rühmast väljasolijate välistamine on rühmasolidaarsuse negatiivne kaasilming, mis seisneb selles, et grupiliikmeid eelistatakse väljasolijatele.

Teiste rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised

Teiste rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised on võrgustiku sulgusest (*closure*) tingitud sotsiaalse kapitali negatiivne ilming, mis on samuti seotud rühmasolidaarsusega. Edukad rühmaliikmed peavad olema solidaarsed vähemedukate rühmaliikmetega ning vastupidi: vähemedukate „privileegiks” on kasutada edukamate kaaslaste ressursse. Teiste rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised võivad oluliselt pärssida paremal järjel olevate grupiliikmete äriedu ja ettevõtlikkust (Portes, 1988: 16).

Teiste rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised on võrgustiku sulgusest tingitud rühmasolidaarsuse negatiivne kaasilming, mis seisneb selles, et kehvemal järjel olevad grupiliikmed kasutavad oma edukamate kaasliikmete ressursse, pärssides sellega viimaste edukust.

Piirangud isiklikele vabadustele

Piirangud isiklikele vabadustele on sotsiaalse kontrolli negatiivne järelm, mis väljendab Simmeli (1902) klassikalist kogukonnasolidaarsuse ja isikuvabaduse dilemmat.

Kogukonna või grupi liikmeks olemine loob vältimatult konformsusnõudeid, mis tähendavad kogukonnas või grupis levinud standardite järgimist kõigi kogukonnaliikmete poolt. Sotsiaalne kontroll on väga tugev, kuid isiklike vabadusi piirav, mis võib sundida noorte ja isemõtlejate lahkumisele (Portes, 1988: 16-17).

Piirangud isiklikele vabadustele on sotsiaalse kapitali negatiivne efekt, mis seisneb selles, et sotsiaalse kontrolli tugevnemine piirab üksikisikute privaatsust ja isiklike vabadusi.

Tasalülitavad normid

Tasalülitavad normid on rühmasolidaarsusest tingitud sotsiaalse kontrolli negatiivne ilming. Need on olukorrad, kus rühmasolidaarsus põhineb ühisel kogemusel ühiskonna põhiosale vastandumisest ning kogukonna tavad tuginevad just nendel kogemustel. Rühmasolidaarsus, mis näeb ette, et neid tavasid järgitakse, käivitabki tasalülitavad normid. Tulemuseks on üksikisiku igasuguse isikliku edu pärssimine ning ambitsioonikate põgenemine (Portes, 1988: 17).

Tasalülitavad normid on rühmasolidaarsusest tingitud sotsiaalse kontrolli negatiivne ilming, mis pärsib üksikisiku ambitsioone.

Portesi sotsiaalse kapitali järelmite täiendatud mudel

Käesoleva uurimuse autor on oma seminaritöös (Silchenko 2004) analüüsinud erinevate sotsiaalse kapitali teoretikute (Putnam, Coleman, Lin, Burt) käsitlusi

sotsiaalse kapitali järelmitest, eesmärgiga kontrollida Portesi raamistiku universaalsust ning võimaluse korral seda täiendada. Töö võimaldas teha kaheksa järelmisi: (a) analüüsist tulenevaid täiendusi Portesi mudelisse ja (b) tõstatada loogilis-strukturaalseid küsimusi.

Täiendused Portesi mudelisse

Portesi positiivse sotsiaalse kapitali järelmitel sai lisatud mõningaid tunnuseid, kuid Portesi järelmite loetelu jäi muutmata ning see, kas lisatud tunnused muudavad Portesi järelmite määratluste rõhuasetusi või mudelit tervikuna, nõuab pikemat ja põhjalikumalt analüüsi. Näiteks sellisele järelmile nagu normide järgimine ja sotsiaalne kontroll sai lisatud tunnuseid, mis rõhutavad ühiskonna sotsiaalset vastutust ning osutavad ühiskonna sotsiaalse struktuuri tähtsusele. Lisatud tunnusteks on turvalisem keskkond, ühtlustunud väärtused, parem haridussüsteem, informatsioon ja informeeritus, edukas majandus ja efektiivsem valitsusaparaat.

Perekonnatoetused ja võrgustiku vahendatud hüved said täiendust selliste tunnuste näol nagu emotsionaalne tugi, informatsioon jt. (vaata Tabel 1).

Sotsiaalse kapitali negatiivsete järelmite osas sai Portesi teoreetiline mudel olulise täienduse ja seda tänu Putnamile. Putnam oli käsitletud autoritest ainus, (lisaks Portesile), kes puudutas ka sotsiaalse kapitali negatiivseid aspekte. Uueks sotsiaalse kapitali negatiivseks järelmiks sai oht valitsevale ühiskondlikule korrale (vaata Tabel 2).

Loogilis-strukturaalsed küsimused Portesi mudelile

Loogilis-strukturaalse probleemina tooksin välja selle, et „perekonnatoetused“ ja „võrgustiku vahendatud hüved“ on loogiliselt üks ja sama sotsiaalse kapitali positiivne järelm (perekond on üks võrgustiku tüüp). Seda kinnitab muuhulgas asjaolu, et eranditult kõik Lini tunnused, millega sai Portesi mudelit täiendatud, sobisid nii perekonnatoetuste kui võrgustiku vahendatud hüvede tunnusteks.

Kui panna perekonnatoetused ja võrgustiku vahendatud hüved kokku, saame kahe järelmiga mudeli (normide järgimine ja võrgustiku vahendatud hüved), mille puhul on omakorda tegemist liiga üldise liigitusega, eriti võrreldes negatiivsete järelmite mudeliga, mis on oluliselt põhjalikum (loetelus on viis järelmit). Samuti torkab silma, et sellised tunnused nagu „parem haridus“ ja „informatsioon“ esinevad tunnustena rohkem kui ühe järeلمي juures, mis esmapilgul viitab loogikaveale. Kindlasti vajab see põhjalikumat analüüsi, miks on erinevatel järelmitel ühesugused tunnused.

Portesi negatiivsete järelmite loetelu on küllaltki põhjalik, kuid ka siin esineb vähemalt üks loogilis-struktureaalne probleem. Tasalülitavad normid, mille tunnuseks on üksikisiku ambitsioonide pärssimine, sobib loogiliselt järeلمي „piirangud isiklikule vabadusele“ alamhulgaks. Üksikisiku ambitsioonide pärssimine on piirang isiklikule vabadusele.

Samuti pean oluliseks märkida, et erinevalt positiivsete järelmite mudelist, Portesi negatiivsete järelmite käsitus ei läbinud nii põhjalikku „kontrolli“ võrdleva analüüsi näol, sest lisaks Portesile esines vaid Putnami teoreetilises käsitluses sotsiaalse kapitali negatiivsete järelmite väljatoomist. Samas just tänu Putnamile sai mudelile lisatud nn. ühiskondlik mõõde (oht demokraatiale, kui Putnami täiendus Portesi mudelisse).

Kokkuvõtteks võis järeldada, et Portesi teoreetilist raamistikku saab kasutada käsitletud autorite vaatlemise ühisalusena, st. et kõikide autorite sotsiaalse kapitali käsitlused on paigutatavad sellesse raamistikku (Putnami „oht demokraatiale“ oli ainsaks täienduseks järelmite osas), kuid teoreetiline mudel vajab siiski edasiarendamist. Sõnastatud sai kaks probleemi, mille lahendamine oleks oluliseks sammuks käesoleva kontseptsiooni arengus.

1. Portesi sotsiaalse kapitali järelmite mudel ei ole tervikuna ühtlane, sest positiivsed ja negatiivsed järelmid ei ole viidud ühisele tasandile; negatiivsete järelmite loetelu on põhjalikum kui positiivsete järelmite loetelu (Portesi negatiivsete järelmite loetelu koosneb sotsiaalse kontrolli negatiivsetest mõjudest, samal ajal, kui positiivsete järelmite loetelus on sotsiaalne kontroll üks kolmest järelmist).

2. Portesi sotsiaalse kapitali järelmite mudel ei ole kogu ulatuses loogiline, sest on eksitud vähemalt ühe liigitamise loogikareegli vastu, mis räägib sellest, et liigituse liikmed peavad teineteist välistama (Portesi „perekonna toetused“ on tegelikult „võrgustiku vahendatud hüvede“ alamhulk, Portesi „tasalülitavad normid“ on tegelikult „piirangud isiklikule vabadusele“ alamhulk).

Käesoleva uurimuse tekstianalüüsi teoreetilise raamistikuna on kasutusel just Portesi sotsiaalse kapitali järelmite täiendatud mudel.

Tabel 1. Portesi teoreetilise mudeli täiendatud positiivsete järelmite tunnused.

Portesi positiivsed järelmid	Portesi tunnused	Lisatud tunnused
normide järgimine (sotsiaalne kontroll)	<ul style="list-style-type: none"> • usaldus, solidaarsus ja sidusus ühiskonnas • vastastikune kohustumine 	<ul style="list-style-type: none"> • turvaline keskkond (Coleman) madalam kuritegevus (Putnam) • ühtlustunud väärtused (Coleman) • parem haridus (Coleman), paremad koolid (Putnam) • informatsioon ja informeeritus (Coleman) • edukas majandus, efektiivsem valitsusaparaat (Putnam)
perekonna toetused	<ul style="list-style-type: none"> • parem haridus • laste kiirem areng 	<ul style="list-style-type: none"> • üksikisiku lisaressursid (Lin) • tööalane edu (Lin) • emotsionaalne tugi (Lin) • Informatsioon (Burt)
võrgustiku vahendatud hüved	<ul style="list-style-type: none"> • tööalane edu, edu äris • abi töökoha leidmisel • kiirem tõus karjääriredelil 	<ul style="list-style-type: none"> • üksikisiku lisaressursid (Lin) • tööalane edu (Lin) • emotsionaalne tugi (Lin) • Informatsioon (Burt) • kontroll infovoogude üle (Burt)

Allikas: Silchenko 2004:32

Tabel 2. Portesi teoreetilise mudeli täiendatud negatiivsete järelduste tunnused.

Portesi negatiivsed järeldused	Portesi tunnused	Lisatud tunnused
piiratud ligipääs võimalustele	<ul style="list-style-type: none"> • grupiliikmete eelistamine väljasolijatele • rühmast väljasolijate välistamine 	<ul style="list-style-type: none"> • korporatiivsus (Putnam)
piirangud isiklikule vabadusele	<ul style="list-style-type: none"> • üksikisikute privaatsuse piiramine • isiklike vabaduste piiramine 	
rühmeliikmete ulatuslikud nõudmised	<ul style="list-style-type: none"> • edukamate kaasliikmete ressursside kasutamine • edukamate kaasliikmete edu pärssimine 	
tasalülitavad normid	<ul style="list-style-type: none"> • üksikisiku ambitsioonide pärssimine 	
oht valitsevale ühiskondlikule korrale (demokraatiale) (Putnam)		<ul style="list-style-type: none"> • demokraatlike põhimõtete eiramine (Putnam) • sisemine enesemääratlus, mis on vastuolus demokraatlike printsiipidega (Putnam)

Allikas: Silchenko 2004:32

2. SULETUD ÜLIÕPILASÜHENDUSTE MAAILM

2.1. SISSEJUHATUS

Käesoleva peatüki eesmärk on anda ülevaade suletud üliõpilasorganisatsioonidest. Esimeses alajaotuses on vaatluse all suletud üliõpilasühendused ajaloolises perspektiivis. Teises alajaotuses analüüsin ühendusi avalikustatava minapildi kaudu ja kolmandas avalikus diskursuses tõstatatud probleemide kaudu..

2.2. AJALOOLINE PERSPEKTIIV

Üliõpilasühenduste teke Euroopas

Üliõpilasorganisatsioonid peetakse ülikoolide orgaaniliseks osaks. Esimene Euroopa ülikool, 1088. aastal asutatud Bologna ülikooli, moodustus enam kui 30 üliõpilasorganisatsiooni ehk natsiooni poolt, mis olid liitunud kaheks suureks ühenduseks - universitaseks.

Natsioonid olid algupäraselt piirkonnapõhised kohustuslikud ühendused ülikooli ja üliõpilaste haldamiseks. Nad tegelesid nii ülikooli majandamisega kui selle juhtimisega, palkasid magistrid ja doktorid, kes õpetasid natsioonide liikmeid, üürisid või ostsid loengute pidamiseks ruumid, toetasid majanduslikult vaesemaid natsiooniliikmeid ja korraldasid surnud kaastudengite matuseid. Selles mõttes ei ole natsioonid oma funktsiooni poolest tänaste korporatsioonidega võrreldavad.

Esimese saksa ülikooli, Praha ülikooli asutamisest 1345. aastal, olid ülikoolid riigi loodud ja finantseeritud õppeasutused, mis tähendas üliõpilasorganisatsioonide mõju pidevat vähenemist kuni nende ärakeelamiseni. Saksa keeleroumi ülikoolides tegutsesid piirkondlikul printsibiil moodustunud natsioonid poolillegaalselt kuni 19. sajandi alguseni. Skandinaavia ülikoolides muudeti aga natsioonid vastupidiselt Kesk-Euroopa ülikoolidele ülikooli struktuurilemendiks ja enamikus neist oli veel eelmise sajandi alguses natsioonidesse kuulumine kohustuslik. Tänapäeval on see kohustuslik

veel ainult Uppsala ülikoolis.

19. sajandi alguseks olid senised piirkondlikud üliõpilasorganisatsioonid Saksa ülikoolides hääbunud. 1740. aastate teisel poolel levis Inglismaalt Saksamaale vabamüürlus ja mitmete ülikoolide juures asutati vabamüürlaste loožide eeskujul üliõpilasordud. 19. sajandi alguses tekkis üliõpilasordude ja piirkondlike üliõpilasorganisatsioonide riismete sünteesist uus organisatsioonitüüp - korporatsioon, mis on säilinud tänapäevani.

Vabamüürluselt pärineb korporatsioonide eluaegse liikmeksoleku põhimõte, uute liikmete vastuvõtmine hääletamise kaudu, konvendiprintsiip (iganädalaste liikmetele kohustuslike üldkoosolekute pidamine), sisemine hierarhia (rebane, tegevliige, vilistlane).

Sümboolikas on ordusümbolitest säilinud sirkel ja lühendina kirjutatud vapideviis. Piirkondlikelt üliõpilasorganisatsioonidelt on pärit organisatsiooni nime seotus mõne piirkonna, linna või riigiga (Sakala, Rotalia, Ugala, Revelia) ja värvide kandmise komme. Kuna korporatsioonid tekkisid Prantsuse revolutsiooni järgsel ajal, kui kõik Prantsusmaalt tulev oli tudengite jaoks tingimusteta moodne, on värvilindid, lipud ja teklid tänapäevani enamasti kolmevärvilised.

Eesti üliõpilasühenduste taust, teke ja taasteke

Esimesed Tartu ülikooli üliõpilasorganisatsioonid sündisid 19. sajandi alguses. Et Tartu ülikool oli aastatel 1802-1889 saksakeelne ja baltimeelne ülikool, asutati siinsed baltisaksa üliõpilasorganisatsioonid Saksamaa ülikoolide juures tegutsenute eeskujul. Esimesed Tartu korporatsioonid moodustati piirkondlikul printsiibil: 1808. aastal asutatud Curonia ning 1821-1823 asutatud Estonia, Livonia ja Fraternitas Rigensis ühendasid vastavalt Kura-, Eesti- ja Liivimaalt ning Riia linnast pärit tudengeid.

Tartu korporatsioonid loobusid päritolutingimusest 1850. aastate algul. 1855. aastal anti seni poolillegaalselt tegutsenud korporatsioonidele ametlik luba, 1862. aastal said korporatsioonid õiguse kanda avalikult värve.

Seoses ülikooli venestamisega 1890. aastate algul vähenes baltisaksa korporatsioonide mõju Tartu ülikooli üliõpilaskonnas, kuid ära neid siiski ei keelatud. Baltisaksa korporatsioonide ajaloo lõpetas alles Nõukogude okupatsioon (Hiio, 1996b).

Vanim eesti üliõpilasorganisatsioon on 1870. aastal asutatud Eesti Üliõpilaste Selts. EÜS-i liikmete katsed 1882. ja 1890. aastal korporatsiooniks ümber organiseeruda ei õnnestunud, esimesel korral baltisaksa korporatsioonide ja teisel korral venemeelse ülikooli juhtkonna vastuseisu tõttu - nii tegutsebki EÜS tänapäevani seltsina. Vanim eesti korporatsioon on 1900. aastal Riias asutatud Vironia, enne I maailmasõda loodi Tartus veel korporatsioonid Fraternitas Estica, Sakala ja Ugala ning Peterburis Rotalia (Hiio, 1996b).

Siinkohal võiks tõstatada küsimuse üliõpilasühenduste ühiskondlikust rollist ülikoolilinnas. Kuivõrd ühiskond oli võrreldes tänapäevaga oluliselt staatilisem võis just SÜÜ-de funktsiooniks olla vabaaühingute roll. Üldiselt leiab kirjandusest vähe märke üliõpilasühenduste ühiskondlikust aktiivsusest enne I maailmasõda. EÜS tegeles muuhulgas eestikeelse kirjastustegevusega ning asutas eestikeelse raamatukogu, mida tolleaegset kultuurikonteksti arvestades võib pidada ühiskondlikult kasulikuks tegevuseks (Pajula 2000).

Eesti Vabariigi ajal asutati juurde üliõpilasseltsi ja naiskorporatsioone. Eesti Vabariigi aastatel 1919-1940 domineeris umbes 40 eesti korporatsiooni, seltsi ja üliõpilaskogu ülikoolis, mis olid apoliitilised organisatsioonid. Esimese Vabariigi ajal paistsid üliõpilasühendused silma rahvuspoliitiliste ideede propageerijatena (Hiio, 1996b).

Taasteke

Üliõpilasühenduste taasteke toimus 1988. ja 1989. aastal, mil väga lühikese ajaga taastati Tartus 17 ühendust. Kui 1940. aasta kevadel tegutses Eestis kokku 45 üliõpilasühendust (mille kohta ei ole kahjuks teada, kas nad on oma tüübilt tänaste suletud üliõpilasühendustega sarnased), neist Tartus 36 ja Tallinnas 9 (Joosti, 1999), siis täna tegutseb kokku 22 ühendust, millest 9 on esindatud Tallinnas ning 16 Tartus.

Tegutseb ka kaks katusorganisatsiooni: Eesti Korporatsioonide Liit, mille liikmeteks on kõik Tartu meeskorporatsioonid ning Üliõpilasseltside Liit, mille liikmeteks on EÜS Põhjala, ÜS Liivika, ENÜS ning ÜS Raimla (<http://www.ut.ee> ja Ärikataloog 2003).

Tänapäeva Eesti suletud üliõpilasühendused ei võta avalikust elust eriti aktiivselt osa. Pea ainsaks märgiks ühenduste tegevusest on nende koduleheküljed Internetis või aeg-ajalt ühe või teise ühenduse suurema juubeli puhul avaldatud artiklid üliõpilaslehtedes. Üliõpilasühendused on väikesearvulised. Üliõpilasühenduste keskmine liikmeskond on tänapäeval hinnanguliselt alla saja: Tehnolasse kuulub 140 üliõpilast, Raimlasse 22, Liivikasse 23 (andmed pärinevad ühenduste kodulehekülgedelt).

2.3. SÜÜ-DE AVALIKUSTATAV MINAPILT

Rahvusluse, omariikluse ja demokraatia kaitse

Suletud üliõpilasorganisatsioonide avalikustatav minapilt kajastab ka tänapäeval neid eesmärke, mis said püstitatud organisatsioonide tekkeperioodil - omariikluse ja demokraatia kaitse. Eesti iseseisvust kahjustavad ideoloogiad ei ole lubatud (Kross, 2002), rahvuslus on nii üliõpilasseltside kui korporatsioonide kindel ühine joon (Saar, 1998).

Üliõpilasselts või korporatsioon

SÜÜ-d ise peavad oluliseks eristada üliõpilasseltsi ja korporatsioone, mille vastandamine Eestis on seotud rahvusliku liikumise ajalooga: kuni esimese maailmasõjani olid korporatsioonid avaliku arvamuse jaoks midagi saksalikku ja 700-aastast orjapõlve meenutavat, EÜS seevastu rahvusliku liikumise lipulaev (Hiio, 1996b).

1920.-1930. aastatel erinesid seltsid korporatsioonidest vaid seetõttu, et enamik neist ei kandnud värve ja paljud olid karsked. Seltside paremust korporatsioonide ees põhjendati väitega, et “korporatsioonid tegelevad vaid lõbusa äraolemise, rebase-drilli ja joomakultuuri kultiveerimisega, seltsid aga ajavad hommikust õhtuni eesti asja” (Hiio, 1996b).

Tänapäeval on SÜÜ-de endi arvates terav vahe korporatsioonide ja seltside vahel kadumas. Üldjuhul on korporatsioonide tegevus suunatud sissepoole, mistõttu neid kutsutakse ka intiimorganisatsioonideks, ja seltsid on avatumad. Väliselt eristab korporatsiooni seltsist värvisümbolika (teklitel, rapiiridel, lintidel) rõhutatud kasutamine. Korporatsioonidel on rangem hierarhia ja -kodu-kord, kasutatakse rohkem ladinakeelseid termineid ning rõhutatakse enam akadeemilisest vanusest tulenevat staatust (Saaar, 1998; Bender, 2001).

Liikmelisus

Uutele liikmele esitatavad nõudmised või liikmeks astumise eeltingimused on üldjuhul kõrghariduse omandamine (kõrgkoolide nimekiri võib olla piiratud), ei saa kuuluda mitmesse korporatsiooni korraga, samuti ei tohi olla varem välja heidetud ühestki teisest korporatsioonist. Välistatud on naise astumine meeskorporatsiooni liikmeks ja vastupidi. Paljud üliõpilasorganisatsioonid välistavad mitte-eestlaste liikmeks astumise. Üldine praktika on, et rebaseks või lihtliikmeks saamiseks tuleb esitada avaldus konvendi presiidiumile koos vähemalt kahe tegevliikme soovitusel. Paljud ühendused nõuavad lisaks kahele soovitusel veel ka mõne ühenduse juhatusse kuuluva liikme (kes täidab “tsensori” rolli) heakskiitu.

Terminoloogia

Kasutusel on hulk ladinakeelset terminoloogiat; seltsides vähem kui korporatsioonides. Terminite seletusi leiab vaid üksikute korporatsioonide koduleheküljelt, nagu ka ladinakeelsete loosungite tõlkeid. Näiteks ei ole korporantidel lubatud valgustada sõna „kommerss“ täpsemat tähendust (Ilisson, 2001:30).

Sümboolika

Sümboolika on nii värvid, mis on iga korporatsiooni identiteedi lahutamatu osa, kui ka atribuutika, nagu tekkel, sirkel, rapiir jne. Tekkel on korporatsioonitunnustega müts, sirkel on nn. vääntaht. e. kalligraafiliselt kujutatud korporatsiooni nime esitäht või esitähtede kombinatsioon.

Rapiiri tähtsus on seotud vehklemiskunstiga sest ajalooliselt pidi iga tudeng “oskama ja julgema oma au eest seista ning oli kohustatud auhaavamisele vastu astuma”.

Tudeng, kes ei saanud vehklemisega (oma au kaitsmisega) hakkama, heideti korporatsioonist välja ning ta langes eluaegse boikoti alla (Hiio, 1996a). Tänapäeval kasutatakse rapiiri peamiselt ühislaulmise juhendamisel.

Alkohol ja sotsialiseerimine

Tänapäeval ütlevad korporandid, et „õllejoomine pole korporatsiooni liikmetele eesmärk, äärmisel juhul vahend, aga kindlasti mitte kohustus“ ning et „korporant on joodik niivõrd, kui üliõpilane üldse on joodik“ (Saar, 1998). Ka need seltsid ja korporatsioonid, mis on ametlikult alkoholivabad, suhtuvad sellega seonduvasse liberaalselt: Liivika üritused ja seltsi kodumaja on alkoholivabad, kuid see ei tähenda, et seltsi liikmed peaksid olema karsklased; „alkoholivabad“ naisorganisatsioonid ei keela oma liikmetele klaasikest veini konvendist väljaspool (Saar, 1998).

Korporatsioonid määratlevad ennast ka sotsialiseerimisprotsessi ühe olulisima etapina, kus tudengil on võimalus kogeda kõike seda, mis teda tööle asudes ees ootab: analoogia on reeglites, mida on vaja järgida, ametites, alluvussuhetes, hierarhia olemasolus, organisatsioonisiseses karjääris jne (Joosti, 1999).

2.4. AVALIKUS DISKURSUSES TÕSTATATUD PROBLEEMID

Kui avalikes aruteludes on viimasel ajal puudutatud üliõpilasühenduste teemat (korporantide endi poolt ilmunud juubeliteemalised vms. artiklid ei lähe siinkohal arvesse), siis on reeglina olnud juttu sellistest negatiivsetest ilmingutest nagu alkoholism, korruptsioon, ebademokraatlik sisekord, üliõpilasühendusest saadud kasulikud tutvused, töölesaamine korporandist sõbra abil jne.

Keskajal olid natsioonikaaslased kodust sadade kilomeetrite kaugusel õppijale ainsad lähedased ning just kaasüliõpilased olid need, kes aitasid lahendada ka üliõpilaste mitteakadeemilise eluga seotud probleeme (Hiio 1996a). Vastastikune abi ja kasvõitlejate toetamine on ka tänapäeval ühenduste üks ametlikult deklareeritud eesmärke, kuid avalikus diskursuses on taoline abi omandanud korruptiivse tähenduse. Ühe Filiae Patriae naiskorporandi sõnul „on aidatud leida tööd, minna välismaale, sest paljud vilistlased töötavad kõrgel kohal“ (Ilisson 2001).

"Väide, et õige korporatsiooni värvilint ja vajalik hulk rapiiriarme oli riigiteenistuses karjääritegemiseks olulisem kui juuradoktori kraad, ei ole mitte õhust võetud" (Hiio 1996a) ning et karjääritegemine vanema kaasvilistlase abil ei olnud Eestis mingi haruldus, pigem paratamatus, sest olukorras, kus enamik juriste, arste, riigiametnike, kirikuõpetajaid ja kõrgemaid sõjaväelasi olid Eesti ainukese ülikooli juures tegutsevate korporatsioonide või seltside vilistlased“, kirjutanud Toomas Hiio (1996b) ülemöödunud sajandi saksa korporantide elust.

Allan Alaküla leidis 1997. aastal, et mõne Eesti riigiasutuse töötajate ja korporatsiooni nimekirja kõrvutades tuleb möönda, et samasugune väide pole õhust võetud ka praeguses Eestis (Alaküla 1997). EÜS-i liige Eerik-Niiles Kross kinnitab, et kuuluvus akadeemilisse organisatsiooni on harituma rahva silmis teatav kvaliteedi garantii ja võib töölevõtmise või edutamise puhul mängida olulist rolli (Kross 2002).

ÜS Liivika esimees Luigi Päre kirjutab 1999. aasta Liivika albumis, et esimene ja kõige olulisem efekt, mis kaasneb tudengi astumisel üliõpilasorganisatsiooni, on uute tutvuste ja suhete mitmekordne kasv ning, et sellel on otsene seos hilisema karjääriga,

sest tänapäeval maksavad isiklikud sidemed palju, tahame me seda endale tunnistada või mitte (Joosti 1999).

Seltskondliku või ühistegevuse ja sõprustunde arendamist rõhutavad oma tegevuse ühe põhimõttena kõik üliõpilasühendused. Liikmed ise leiavad, et just vaba aja sisustamine on üks akadeemiliste organisatsioonide põhieesmärke (Saar, 1998).

2002. aasta oktoobris kajastas Postimees ja Üliõpilasleht juhtumit, kus Tartus visati meestudeng korporatsioonist välja ja pandi 99. aastaks suhtluskeelu all selle eest, et ta tegi naiskorporatsiooni konvendis nalja. Leif Kalev (2002) leidis, et selline juhtum peaks algatama diskussiooni Eesti üliõpilasühenduste sobivusest 21. sajandi pluralistlikku ja demokraatlikku ühiskonda.

Võrdluses Lääne arenenud ühiskondade üliõpilasühendustega selgub, et Eesti üliõpilasühendustel on mitmeid tagurlikke ja uuendust vajavaid märke: kehtestatakse soolisi barjääre ja suhtlemiskeelde, tuubitakse aastakümnetaguseid reegleid, karistatakse kõrvalekaldujaid, ei arvestata enamuse tahtega (ühendus ei ole liikmete jaoks, vaid on vastupidi). Samuti puudub Eesti üliõpilasühendustel soov panustada ühiskonna arengusse: me ei näe neid välja astumas näiteks hariduse, kultuuri või vähemarenenud riikide üliõpilastegevuse toetuseks, sarnaselt Soome, Saksamaa, Suurbritannia üliõpilasühendustega (Kalev, 2002).

Seega tänastel Eesti suletud üliõpilasühendustel võivad avalikkuses väljendatud arvamuste kohaselt probleemiks olla nii sisedemokraatia puudumine, suletus kui ka olematu panus ühiskonda. Aga ka nende ebamäärane paiknemine ühiskonnas, mis seisneb selles, et suletud üliõpilasühendused ei sarnane avatud kodanikuühiskonna ühendustega, mille põhilisteks funktsioonideks peaksid olema a) oma liikmete huvide esindamine ja kaitsmine ning b) aktiivne ühiskonna arengusse panustamine.

Suletud üliõpilaste organisatsioonide puhul me näeme vastupidiseid ilminguid, milleks on tasalülitavate normide kehtestamine ning avalikust elust kõrvale hoidumine. Sellised ühendused ei kujunda vabu ja ühiskondlikult aktiivseid isiksusi, veel vähem kasvatavad nad demokraatlikku poliitilist kultuuri austavaid kodanikke ning aitavad kaasa demokraatia arengule.

2.5. JÄRELDUSED

Avalikustatav minapilt, mis rõhutab sajandivanuseid eesmärke kaitsta omariiklust, rahvuslust ja demokraatiat ei pruugi olla kooskõlas ühenduste tegelike tegevuspõhimõtete ja eesmärkidega, sest seda minapilti pole kaasajastatud ning ta on vastuolus avalikus diskursuses tekkinud kujutelmadega.

Tänastel Eesti suletud üliõpilasühendustel võivad avalikkuses väljendatud arvamuste kohaselt probleemiks olla nii sisedemokraatia puudumine, suletus kui ka ringkäenduslik väliskeskkonda tõrjuv hoiak.

See, kui täpselt peegeldab üliõpilasorganisatsioonide avalikustatav minapilt nende ühenduste sisulisi tegevusi ja eesmärke, vajab põhjalikumat uurimist. Käesoleva uurimuse eesmärgiks ongi kontrollida nii avalikustatud minapildi- kui ka avaliku diskursusest lähtuvate alternatiivperspektiivide adekvaatsust.

3. SULETUD ÜLIÕPILASÜHENDUSTE TEKSTIDE ANALÜÜS

3.1. PROBLEEMI SEADE JA HÜPOTEESI PÜSTITUS

Autori bakalaureusetöös leidis kinnitust hüpotees, et Eesti suletud üliõpilasühenduste (SÜÜ) avalikustatud materjalides kajastub nende potentsiaal toota negatiivset sotsiaalset kapitali (Silchenko 2004). Uurimuse pigem negatiivse tähendusega tulemus oli tingitud uurimisküsimuste sihiteadlikust kallutatusest, mille omakorda tingis SÜÜde ebaadekvaatne minapilt e. selle vastuolu avalikus diskursuses tekkinud kujutelmadega.

Just negatiivse sotsiaalse kapitali järelmite uurimine SÜÜde näitel oli ajendatud eelarvamusest, et suletud üliõpilasühenduste avalikustatav minapilt, mis rõhutab sajandivanuseid eesmärke kaitsta omariiklust, rahvuslust ja demokraatiat ei ole kooskõlas ühenduste tegelike tegevuspõhimõtete ja eesmärkidega, sest see oli vastuolus avalikus diskursuses tekkinud kujutelmadega. Avalik diskursus oli pigem negatiivne ning sellest ka kahtlused, et Eesti suletud üliõpilasühendustel on probleemiks nii sisedemokraatia puudumine, suletus kui ka ringkäenduslik väliskeskkonda tõrjuv hoiak.

Käesoleva uurimuse eesmärk on teemakäsitlust tasakaalustada. Tegemist on kordusanalüüsiga, mis oma ülesehituselt jälgendab autori bakalaureusetöona läbiviidud uurimust, kuid seekord rõhuasetusega sotsiaalse kapitali positiivsetele järelmitele. Tekstianalüüs viiakse läbi sama andmestikuga ning toetudes samale teoreetilisele kontseptsioonile. Ka sel korral on eesmärgiks läbitöötada teatud hulk SÜÜ-de avalikku tekstilist materjali, mis peaksid peegeldama ühenduste ametlikke vaateid ning teoreetiliseks raamistikuks on ka seekord Portesi sotsiaalse kapitali järelmite täiendatud mudel.

Hüpoteesiks on eeldus, et Eesti suletud üliõpilasühenduste (SÜÜ) avalikustatud materjalides kajastub nende potentsiaal toota positiivset sotsiaalset kapitali.

3.2. VALIM

Käesoleva töö uurimisobjektiks on Eesti suletud üliõpilasühendused. Erinevatele allikatele tuginedes on võimalik kokku lugeda 23 tegutsevat ühendust: 16 korporatsiooni ja 7 seltsi (vaata Lisa 1). Ainus üliõpilasühendus, mida uuringusse ei kaasatud on korporatsioon Ave, kuna ühendusel puudub kodulehekülg.

Kuivõrd eesmärgiks oli uurida üliõpilasühenduste avalikku minapilti, siis selleks tundus sobivat ühenduste endi poolt produtseeritud materjalida, mida avaldatakse ühenduste kodulehekülgedel. Valimisse said kaasatud kõik SÜÜ-de enda koduleheküljel Internetis avaldatud avalikud dokumendid (põhikiri, kodukord jne), aga ka kõik muu SÜÜ-de koduleheküljel avaldatud avalik tekstiline materjal (rubriigid „tegevused”, „eesmärgid”, „üritused”, jne). Samuti artiklid ja referaadid, mis on ühenduste liikmete endi poolt koostatud ja avaldatud nende enda koduleheküljel.

Kokkuvõtvalt, valimiks on kõik tekstiline materjal, mida üliõpilasühendused on pidanud vajalikuks avaldada oma koduleheküljel Internetis. Valimi moodustavad 77 analüüsiühikut, kokku ligikaudu 200 lk tekste. Uuriija kaalutlus sellise tekstimaterjali valimisel oli see, et just need tekstid on esmaselt avalikkusele kättesaadavad.

Üliõpilasühenduste katusühendusi ei ole valimisse kaasatud.

3.3. MEETOD

Analüüsimeetodi valik

Käesoleva uurimuse meetodi valiku tingis uuritava valdkonna ja materjali eripära. Tegu on formaalsete tekstidega, kus märgid, mis viitavad ühenduste potentsiaalile toota positiivset sotsiaalset kapitali, võivad esineda nii manifetsel kui ka latentsel kujul. Peale selle, et potentsiaal toota positiivset sotsiaalset kapitali, õigemini tunnused, mis sellele viitavad, võivad esineda tekstides varjatud kujul, esineb

rohkemal või vähemal määral ka sõnade semantilist teisenemist, olukorda, kus sõnad või väljendid on omandanud teistsuguse sisu ja tähenduse kui tavakeeles.

Uuritava materjali teiseks eripäraks on ebaühtlus. Kuigi valimisse said kaasatud kõik ühenduste kodulehekülgedel avaldatud tekstilised materjalid, ei olnud võimalik neid samadel alustel võrrelda: mõnelt SÜÜ-lt on valimisse kaasatud põhikiri, tegevusaruanne ja kodukord, teiselt aga vaid üks neist kolmest, mis juhtus olema ainus Internetis avaldatud dokument. Olulist rolli analüüsimeetodi valikul mängis ka valimi väiksus: kokku vaid 77 analüüsiühikut.

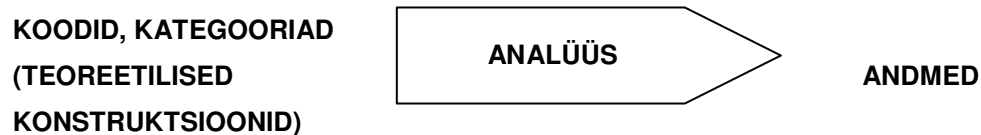
Eelpool kirjeldatud asjaolud välistasid kvantitatiivse sisuanalüüsi kasutamise ning vajalik oli leida meetod, mis oleks võimalikult paindlik konteksti arvestamisel ning võimaldaks ühe sammuna ka „ridadevahele peidetu”, e. varjatud sõnumite ülesleidmist tekstis, eelkõige sõnakasutuse tasandil. Eelnevast lähtudes sai valitud kvalitatiivne kontentanalüüs kriitilise diskursusanalüüsi elementidega.

Järgnevas kahes alapeatükis tutvustan kvalitatiivset kontentanalüüsi ning kriitilise diskursusanalüüsi Fairclough' meetodit.

Kvalitatiivne kontentanalüüs

Kvalitatiivne kontentanalüüsi määratletakse kui „paindlikku” protseduuri sisu kirjeldavate vaatluste e. kodeerimisotsuste tegemiseks (Georg 1959 – Kalmus 2002:9 kaudu). Kui kvantitatiivne kontentanalüüs on uurimistehnika kommunikatsiooni eksplitsiitse sisu objektiivseks kirjeldamiseks (Berelson 1954 – Kalmus 2002 kaudu) (kusjuures objektiivne kirjeldamine tähendab seda, et kontentanalüüs viiakse läbi sõnaselgelt formuleeritud reeglite kohaselt ning erinevad uurijad peavad samu reegleid ja sama materjali kasutades jõudma samadele tulemustele), siis kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab nn. „loomuliku analüüsi” kasutamist, mille käigus kasutatakse sageli selliseid protseduure, mis ei erine oluliselt nendest analüütilistest operatsioonidest, mida paljud inimesed igapäevaprobleemidest mõeldes kasutavad. Kuid ka kvalitatiivne „loomulik analüüs” peab püüdlema teadusliku täpsuse poole

ning selleks on tarvis võimalikult täpselt kirjeldada ära protsess kuidas uurija liigub teoreetilistelt konstruktsioonidelt andmetele (Kalmus 2002) (vaata Joonis 2.).

Joonis 2. Kvalitatiivse kontentanalüüsi protsess (Kalmus 2002).

Kvalitatiivse kontentanalüüsi edasisel võrdlemisel standardiseeritud kontentanalüüsiga näeme, et üheks olulisemaks erinevuseks kvantitatiivse väljundi peaaegu täielik puudumine. Kui standardiseeritud (kvantitatiivse) kontentanalüüsi abil „tõlgitakse” tekst kvantitatiivsete näitajate keelde, siis kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul on oluline see, et suudetakse leida ja omavahel otstarbekalt seostada niisugused kategooriad, mis võtaks kokku antud teksti olulised tähendused ning võimaldaks kontrollida hüpoteese. Need kategooriad võivad, aga ei tarvitse viia välja sageduste arvutamiseni. Nii mõnegi algselt kvalitatiivse uurimuse tulemuseks võivad olla täiesti arvestatud sagedusnäitajad (Kalmus, 2002:9).

Teine oluline erinevus on konteksti tähtsus tekstianalüüsis, mis teeb kvalitatiivsest kontentanalüüsist täpse (*accuracy*) ja tundliku meetodi (Kracauer 1952). Tundlikkus väljendub selles, et erinevalt kvantitatiivsest sisuanalüüsist, ei kasutata kodeerimisel lihtsustamisi (*simplifications*) vaid pööratakse vajadusel tähelepanu ka vähesagedastele, unikaalsetele nähtustele tekstis.

Kolmas kvalitatiivsele kontentanalüüsile iseloomulik omadus on paindlikkus. See seisneb selles, et ollakse vaba analüüsima teksti kui tervikut, mitte pelgalt teksti manifestset sisu, nagu on kombeks kvantitatiivsele analüüsile (Kracauer 1952: 638). See omakorda võimaldab võtta arvesse ka „ridadevahele peidetut”: näiteks autori

kavatsusi aga ka eeldatavat mõju auditooriumile (Berelson 1952 – Kracauer 1952:638 kaudu).

Kvalitatiivse kontentanalüüsi puuduseks peetakse seda, et uurijale jääb võimalus valikulise tõlgendusmaterjali kogumiseks, mis toimub sageli mitteteadlikult (Berelson 1952 – Kalmus 2002 kaudu). Käesolevast uurimusest on sellist ohtu proovitud minimeerida selle kaudu, et eranditult kõik SÜÜ-de kodulehekülgedel avaldatud tekstid on valimisse kaasatud (tekstide vahel ei ole tehtud valikuid). Küll aga on materjalivaliku teinud SÜÜ-d, kes on otsustanud, mida kodulehtedel avaldada ja mida mitte.

Diskursusanalüüs

Diskursusanalüüs on töö teksti formaalsete omadustega: nende kirjeldamine, tõlgendamine ja seletamine. Kirjeldamise puhul on oluline mõelda: kuidas oleks saanud seda asja teisiti väljendada ja kas sellisel juhul oleks teksti ideoloogiline sõnum olnud teistsugune. Tõlgendamise e. interpreteerimise käigus vaadatakse teksti teksti kui sotsiaalset tegevust. ... (Fairclough 1992). Diskursusanalüüs ei ole üks kindel meetod, vaid on suur hulk analüüsimeetodeid, mida ühendab see, et nad lükkavad ümber arvamuse, et keel on vahend ümbritseva maailma neutraalseks peegeldamiseks ja seletamiseks ning samuti ühendab neid kõiki veendumus, et just diskursus on sotsiaalse reaalsuse kirjeldamisel keskse tähtsusega (Gill 2000).

Diskursusanalüüsi puhul on tegemist argumenteeritud interpretatsiooniga, mille taga on äärmine tähelepanelikkus uuritud materjalide suhtes (Gill 2000). Tekstianalüüsi käigus otsitakse tekstidest ideoloogiaid, mille uurimine tähendab vastamist küsimusele, kas ja kui, siis kuidas, aitab sümboliliste vormide poolt kantav tähendus teatud kontekstides sisse seada ja säilitada domineerimissuhteid (Thompson – Kalmus 2002:3 kaudu).

Suletud üliõpilasühenduste uurimisel aitab kriitiline diskursusanalüüs tuvastada varjatud sõnumeid, e. üliõpilasühenduse kui sotsiaalse grupi poolt jagatud uskumuste

vundamenti, mille abil kujundatakse ja säilitatakse üliõpilasühendustes ühiseid väärtusi.

Kriitiline diskursusanalüüs, Fairclough' meetod

Fairclough' järgi koosneb kriitiline diskursusanalüüs kolmest etapist: teksti formaalsete omaduste kirjeldamine, teksti tõlgendamine (teksti ja interaktsiooni vaheliste seoste interpreteerimine) ning teksti seletamine (interaktsiooni ja sotsiaalse konteksti vaheliste seoste seletamine) Teksti kirjeldamisel on kõige olulisem suhtuda teksti formaalsetesse omadustesse kui valikutesse: millised oleksid olnud teised võimalused, kuidas oleks saanud sama mõtet teisiti väljendada.

Teksti formaalsed omadused on Fairclough jaoks äärmiselt inforohked. Autor eristab kolme tüüpi väärtusi, mida tekst endas kannab lisaks sõnade tähendustele: kogemuslikud, suhte- ja väljenduslikud väärtused (vaata Tabel 3).

Tabel 3: Teksti formaalsete omaduste väärtused ja nende struktuuriline tähendus (autori koostatud).

Millega seostub	Teksti formaalsete omaduste väärtused	Struktuuriline tähendus
Teksti sisuga	Kogemuslikud väärtused	viitab autori kogemustele looduslikust ja sotsiaalsest maailmast, samuti teadmiste ja uskumustega
Suhetega	Suhteväärtused	viitab diskursuses osalejate omavahelistele suhetele
Subjektidega	Väljenduslikud väärtused	viitab autori hinnangutele

Teksti kirjeldamisele järgneb teksti tõlgendamine ja seletamine, mis osaliselt toimub kirjeldava tekstianalüüsiga paralleelselt. Tõlgendamise e. interpreteerimise käigus vaadatakse teksti teksti kui sotsiaalset tegevust. Tähendab teksti ja diskursiivse praktika (mis koosneb teksti tootmisest ja tõlgendamisest) vahelisi seoseid. Tekst on üheaegselt nii sotsiaalse tekstiloomisprotsessi produkt kui ka ressurss tõlgendamisel. Sealjuures tuleb arvesse võtta teksti võimalike tõlgendajate taustteadmisi ja tavaarusaamu, sest just need muudavad teksti reaalseks ja sotsiaalselt toimivaks. Seletamine kui sotsiaalne analüüs, mille käigus vaadatakse seoseid interaktsiooni e. diskursiivse praktika ja sotsiaalse konteksti e. sotsiokultuurilise praktika vahel.

Diskursus paigutatakse tema sotsiaalsesse, institutsioonilisse ja ühiskondlikku konteksti, analüüsitakse võimalikke diskursiivseid võitluseid ja heitlusi, mis leiavad aset teksti loojate ja tõlgendajate ning ühiskondlik-poliitilise korra vahel. Fairclough'i meetodit nimetatakse ka „sotsiokultuuriliste muutuste ja diskursiivsete muutuste suhte analüüsiks“ (Fairclough 1989).

Fairclough' kriitiline diskursusanalüüs pöörab võrdselt tähelepanu nii sõnavara, grammatika kui ka teksti struktuuride kirjeldamisele, tõlgendamisele ning seletamisele. Käesolevas uurimuses piirdub kriitiline diskursusanalüüs sõnavara ja grammatika formaalsete omaduste kirjeldamisega, millega kaasneb tõlgendamine ning seletamine⁴. Sellisel valikul on kaks peamist põhjust: esiteks on kriitilisel diskursusanalüüsil käesolevas uurimuses toetava analüüsimeetodi funktsioon (põhimeetodiks on kvalitatiivne kontentanalüüs), mis tähendab seda, et selle meetodi abil proovitakse leida selliseid varjatud tähendusi, mida põhimeetod ei võimalda. Teiseks põhjuseks on käesoleva töö piiratud maht, mis ei võimalda Fairclough' diskursusanalüüsi läbiviimist täies ulatuses.

Järgnevalt tutvustatakse lugejale Fairclough' sõnavara ja grammatika kirjeldamise mudelit. Millist rakendust leiab sõnavara ja grammatika kirjeldamise mudel käesolevas uurimuses, leiab põhjalikumalt kajastamist töö analüüsikäiku tutvustavas alapeatükis.

Sõnavara osas esitab uurija tekstile järgmised küsimused: millist kogemuslikku-, väljenduslikku- ning suhteväärtust sõnad sisaldavad ning milliseid metafoore kasutatakse:

Millist kogemuslikku väärtust sõnad sisaldavad?

- millistele klassifikatsiooniskeemidele tuginetakse?

- kas esineb sõnu, mille vastu ideoloogiliselt võideldakse?

Millist suhteväärtust sõnad sisaldavad?

---

⁴ Fairclough' mudeli üksikute elementide kasutamist toetava meetodina peab autor õigustatud ning analüüsitulemust mittemoonutavaks võtteks, kuivõrd Fairclough ise kasutas seda mudelit täies mahus ühe konkreetse teksti kui terviku uurimisel. Käesoleva uurimuse tekstianalüüs toimub tekstidest ekstraheeritud materjali põhjal; tekste kui tervikuid ei analüüsita.

- kas esineb eufemisme? (pehmemad, ebamäärasemad, emotsionaalselt vähemlaetud sõnad või väljendid, mida kasutatakse konvensionaalsemate või tuntumate, otsesemate sõnade-väljendite asemel vältimaks negatiivseid väärtusi)

- kas esineb silmatorkavalt formaalseid või mitteformaalseid sõnu?

Millist väljenduslikku väärtust sõnad sisaldavad?

Milliseid metafoore kasutatakse?

Grammatika osas esitab uurija tekstile järgmised küsimused:

Millist kogemuslikku väärtust grammatilised vormid sisaldavad?

- mis tüüpi protsessid (tegevus A+Ö+S; sündmus A+Ö; atributsioon A+öeldistäide) ja tegelased domineerivad? Mis võib olla selle põhjus?

- kas tegija on ebaselge?

- kas kasutatakse protsesside nominaliseerimist – protsessi väljendamist nimisõnaga, mis võimaldab varjata protsessi toimumise aega, tegelast/sihitist, põhjuslikkust jne

- kas verbid on aktiivsed või passiivsed?

- kas laused on positiivsed või negatiivsed?

Millist suhteväärtust grammatilised vormid sisaldavad?

- millist lauseliiki kasutatakse: jutustav-, küsi- või käsklause (viitab võimupositsioonidele diskursuses)

- kas esineb suhtemodaalsuse vorme (viitab diskursuses osalejate vahelistele suhetele) nt. võid, pead jne

- kas kasutatakse asesõnu meie-teie, sina-Teie (väljendab sissearvamist-väljajätmist, solidaarsust/identifitseerumist, sotsiaalset distantsi)

Millist väljenduslikku väärtust grammatilised vormid sisaldavad?

- kas esineb olulisi väljendusliku modaalsuse vorme (viitab väidetu tõelevastavusele, usaldusvääruse astmele)

- kas modaalsus on subjektiivne (ma arvan) või objektiivne?

Kuidas on laused ühendatud?

- milliseid loogilisi sidesõnu kasutatakse

- kas liitlaused on rinnastavad või alistavad (pealause on informatiivselt olulisem, kõrvallausega väljendatavat sageli eeldatakse, et see on „antud“)

- milliseid vahendeid kasutatakse tekstisisesteks ja –välisteks viideteks?

Analüüsimeetodi teoreetiline raamistik

Analüüsimeetodi teoreetiliseks raamistikuks on autori poolt täiendatud Portesi positiivse sotsiaalse kapitali käsitlus, (pikemalt on sellest juttu töö esimeses osas), mille järgi on sotsiaalsel kapitalil kolm positiivset järelmit:

1. normide järgimine (sotsiaalne kontroll), mille tunnusteks on:

- usaldus, solidaarsus ja sidusus (ühiskonnas)
- vastastikune kohustumine
- turvaline keskkond
- madalam kuritegevus
- ühtlustunud väärtused
- parem haridus
- informatsioon ja informeeritus
- edukas majandus
- efektiivsem valitsusaparaat

2. perekonna toetused, mille tunnusteks on:

- parem haridus
- laste kiirem areng
- üksikisiku lisaressursid
- tööalane edu
- emotsionaalne tugi
- informatsioon

3. võrgustiku vahendatud hüved, mille tunnusteks on:

- tööalane edu ja edu äris
- abi töökoha leidmisel
- kiirem tõus karjääriredelil
- üksikisiku lisaressursid
- emotsionaalne tugi
- informatsioon ja kontroll infoliikumise üle

Lähtudes uurimisobjekti iseloomust, peab autor vajalikuks teha Portesi SK järelduste mudelisse veel mõningaid korrekture. Esiteks, jäetakse kõrvale perekonnatoetused, kuivõrd antud uurimus tegeleb just nõ perekonnaväliste võrgustikega. Samuti võib loogiliselt väita, et Portesi raamistik võiks olla struktureeritud ka selliselt, et perekond oleks üks võrgustike alamliik, mille tõestuseks on kahe järelduse („perekond“ vs. „võrgustiku vahendatud hüved“) tunnuste pea täielik kattuvus: kõik tunnused (v.a. laste kiirem areng), mis iseloomustavad perekonna toetusi, kuuluvad ka võrgustiku vahendatud hüvede tunnuste hulka.

Samuti pidas autor vajalikuks sellise kategooria kõrvalejätmist, nagu „efektiivsem valitsusaparaat“ kui sotsiaalse kontrolli tunnus. Olles tutvunud uuritava materjaliga, saab väita, et SÜÜD peavad ennast üldjuhul apoliitilisteks organisatsioonideks, ega tunne riigivalitsemise vastu huvi ning seega ei avalda riigivalitsemisele mingit mõju. Välja jäeti ka „informatsioon ja informeeritus“, kui sotsiaalse kontrolli tunnus kuivõrd sama tunnus esines ka võrgustike vahendatud hüvede loetelus ning loogiliselt sobibki siia paremini.

Esimese järelduse, e. „normide järgimine“ kohta tahaks lisada veel niipalju, et antud uurimus ei käsitle seda ühiskondliku tasandi järeldusena, taaskord tulenevalt uurimisobjekti iseloomust. Normide järgimine ja sotsiaalne kontroll on antud juhul vaadeldavad võrgustikukesksena.

Tuginedes Portesi täiendatud sotsiaalse kapitali järelduste teoreetilisele raamistikule ja arvestades kõiki uurimisobjektist tulenevaid kitsendusi, seisneb käesoleva uurimuse tekstianalüüs sotsiaalse kapitali positiivsete järelduste identifitseerimises tekstidest kahe järelduse (normide järgimine ja võrgustiku vahendatud hüved) tunnuste kaudu (vaata Tabel 5.). Kuidas neid tunnuseid tekstides ära tunda, leiab põhjalikumalt kajastamist käesoleva töö analüüsikavas.

Tabel 5. Sotsiaalse kapitali positiivsed järelmid ja nende tunnused (autori koostatud).

SK positiivsed järelmid	SK positiivsete järelmite tunnused
1. normide järgimine	<ul style="list-style-type: none"> - usaldus, solidaarsus ja sidusus - vastastikune kohustumine - turvaline keskkond - madalam kuritegevus - ühtlustunud väärtused - parem haridus - edukas majandus
2. võrgustiku vahendatud hüved	<ul style="list-style-type: none"> - tööalane edu ja edu äris - abi töökoha leidmisel - kiirem tõus karjääriredelil - üksikisiku lisaressursid - emotsionaalne tugi - informatsioon ja kontroll infolekkumise üle

3.4. ANALÜÜSI KÄIK

Analüüsi esimese sammuna võetakse rakendusele „kategoriad”, milleks on sotsiaalse kapitali positiivsete järelmite tunnused (vaata Tabel 2.) **ning filtreeritakse uuritavast materjalist välja tekstilõigud**, mis uurija esmasel hinnangul vastavad mingile kategooriale (sisaldavad mingile sotsiaalse kapitali positiivsele järelmile viitavaid tunnuseid).

Tekstilõikude **väljafiltreerimine toimub analüüsi kava alusel**, mis on toodud töö järgmises peatükis tabeli kujul. Analüüsikava koostamisel toimus uurija n-ö sisekõne, kus iga sotsiaalse kapitali positiivse järelmi tunnuse kohta esitatakse küsimus: kuidas ühte või teist tunnust tekstist ära tunda. Väljafiltreeritud tekstilõigud koos seletustega moodustavad analüüsi tööversiooni, mis on oma mahukuse tõttu paigutatud lisadesse.

Järgnevas alapeatükis tutvustatakse analüüsikava koostamise protsessi. Viimane alapeatükk kirjeldab kriitilise diskursusanalüüsi Fairclough' mudeli elementide võimalikku kasutamist analüüsitavates tekstides.

Analüüsikava koostamise protsessi kirjeldus

1. Kuidas ära tunda tunnuseid, mis viitavad normide järgimisele (sotsiaalne kontroll)?

Normide järgimine eeldab, et on kehtestatud (kokkulepitud) teatud reeglid, millest kinnipidamisel on antud juhul positiivne tagajärg. Tegemist on kokkuleppeliste käitumisnormidega, mille järgmine on kasulik kogu grupile ning samuti nende normide eiramine võib tuua potentsiaalset kahju suuremale hulgale inimestele kui vaid reeglirikkujale.

1.1. usaldus, solidaarsus ja sidusus (ühiskonnas)

Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ loob usalduslikke suhteid, suurendab usaldust liikmete vahel, aga ka konstateeringud selle kohta, et liikmete vahel on usalduslikud suhted. Samuti igasugused avaldused selle kohta, et liikmete vahel valitseb solidaarsus ja sidusus. Solidaarsuse all mõtleme nii ühtekuuluvust,

ühtekuuluvustunnet, ühistunnet, aga ka kaasmeelsust ning ühismeelsust (Sünonüümisõnastik, www.eki.ee).

1.2. vastastikune kohustumine

Igasugused SÜÜde poolsed lubadused ja üleskutsed, aga ka liikmete ootused selle kohta, et liikmelisusega kaasneb vastastikune kohustumine. Kohustus toetada teist liiget, teda aidata moraalsest või aineliselt ning võimalus arvestada sellega, et kaasliikmed vastavad samaga. Samas võib vastastikuseks kohustumiseks pidada SÜÜde selliseid formaalseid kokkulepped, nagu seda on ametlikud dokumendid Põhikiri ja Kodukord. Kui eelmine punkt, e. usaldus, solidaarsus ja sidusus, on gruppikuuluvuse emotsionaalne tasand, siis vastastikune kohustumine on antud juhul gruppikuuluvuse nõ formaalne tasand.

1.3. turvaline keskkond

Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ liikmelisus tagab või suurendab liikmete turvalisust. Samuti igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ suudab muuta keskkonda turvalisemaks.

1.4. madalam kuritegevus

Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ suudab kuritegevust vähendada.

1.5. ühtlustunud väärtused

Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜd mõjutavad oma liikmete väärtushinnanguid nende ühtlustamise suunas. Samuti kõik märgid selle kohta, et SÜÜ liikmete väärtused on ühtlustunud või et rühmitusega liituvad sarnaste vaadetega inimesed.

1.6. parem haridus

Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ tegeleb eesmärgipäraselt oma liikmete hariduse ja harituse edendamisega. Samuti kõik märgid selle kohta, et et soodustatakse ja toetatakse oma liikmete silmaringi laiendamist, vaimset arengut, eneseharimist, propageeritakse haritust jne.

1.7. edukas majandus

Igasugused avaldused ja vihjed selle kohta, et SÜÜd suudavad või soovivad avaldada positiivset mõju majandusele laiemas mõttes. Näiteks on võetud eesmärgiks Eesti majandusarengule kaasa aidata vms.

2. Kuidas ära tunda tunnuseid, mis väljendavad võrgustiku vahendatud hüvesid?

Võrgustiku vahendatud hüved kui sotsiaalse kapitali üks järelmeid, vajab kahe mõiste lahtiseletamist. Võrgustik ja hüve. Kuigi näiliselt on SÜÜde puhul tegemist võrdlemisi homogeensete rühmitustega, siis antud juhul käsitlen ma neid võrgustikena, kusjuures SÜÜ kui võrgustik tähistab siinkohal liikmetevahelisi sidemeid ühe konkreetse SÜÜ raames.

Mis on hüve? Hüve on midagi, millel on rahaline või emotsionaalne väärtus; igaljuhul midagi sellist, mida inimene ise väärtustab. Võrgustiku vahendatud hüved on seega midagi esemelist või mitteesemelist, mida võiks enesele ihaldada ka SÜÜsse mittekuuluja, kuid mis on talle tema mitteliikmelisuse tõttu kättesaamatu.

2.1. tööalane edu, edu äris

Minu uurimuse raames tähistab see kood igasuguseid SÜÜde poolseid avaldusi, aga ka varjatud vihjed selle kohta, et liikmelisus garanteerib tööalase edu või edu äris; samuti vihjed selle kohta, et liikmetel eksisteerib selline ootus või lootus, et liikmelisusega midagi sellist võiks kaasneda.

2.2. abi töökoha leidmisel

Igasugused SÜÜde poolseid avaldused aga ka varjatud vihjed selle kohta, et liikmelisus võiks aidata töökoha leidmisel. Kas siis kaasliikmete abil või tulenevalt sellest, et liikmelisus kui staatus võiks sellele mistahes moel kaasa aidata.

2.3. kiirem tõus karjääriredelil

Kiirem tõus karjääriredelil võiks tähendada SÜÜde liikmete suhteliselt kiiremat tõusu ametiredelil võrreldes mitteliikmetega. Samuti liikmete eelistamist mitteliikmetele konkreetses edutamissituatsioonis. Seega, antud kategooria jaoks on olulised igasugused otsesed ja varjatud vihjed selle kohta, et liikmelisus garanteerib või soodustab kiiremat tõusu karjääriredelil ja seda nii SÜÜde avaldustes kui ka liikmete ootustes.

2.4. üksikisiku lisaressursid

Üksikisiku lisaressursina on käsitletavat igasugused ressursid, mida pakub võrgustik vaid oma liikmetele, kuid mis on ihaldusväärsed ja omavad väärtust ka väljaspool võrgustikku.

2.5. emotsionaalne tugi

Emotsionaalne tugi on eelkõige määratletav selle saaja kaudu, s.t. et selle järele peab olema vajadus ja selle vajaduse rahuldamise või mitterahuldamise hinnangu saab anda selle „teenuse“ saaja mitte andja. Seega, antud kategooria jaoks on kõige olulisemad kogemuslikku laadi avaldused selle kohta, et liikmelisus on pakkunud oma liikmetele midagi, mida tunnetatakse kui emotsionaalset tuge.

2.6. informatsioon ja kontroll infovoogude üle

Sellesse kategooriasse saame liigitada igasuguseid avaldusi ja selle kohta, et liikmelisus garanteerib informeerituse; et liikmetel on eesõigus ja/või ainuõigus teatud informatsioonile. Samuti igasugused leiud selle kohta, et liikmelisusega kaasneb kontroll info liikumise üle.

Kui tegemist on nn. strateegilise informatsiooniga selles mõttes, et see on käsitletav ressursina (vahetatav mõne muu ressursi vastu) ka väljaspool oma rühmitust, siis on see minu uurimuses kodeeritud kui lisaressurs (2.4.).

3. Kuidas rakendada töös Fairclough mudelit teksti formaalsete omaduste kirjeldamisest sõnavara baasil?

Fairclough meetod teksti formaalsete omaduste kirjeldamisest sõnavara baasil esitab tekstile muuhulgas järgmised küsimused: millist kogemuslikku-, väljenduslikku- ning suhteväärtust sõnad sisaldavad. Nende küsimuste abil on võimalik leida meid huvitavaid tunnuseid ka siis kui nad esinevad tekstides varjatud kujul. Järgnevalt esitan põhjalikuma ülevaate Fairclough mudelist, püüdes võimalikult täpselt ette näha seda, millised kriitilise diskursusanalüüsi elemendid (ja kuidas) hakkavad tööle käesoleva uurimuse tekstianalüüsis.

1. Millist kogemuslikku väärtust sõnad sisaldavad, e. kuidas on tekstide sõnavarasse kodeeritud nende tekstide ideoloogilised erinevused (*differences*) ümbritseva maailma representatsioonis. Sõnavarasse peidetud (kodeeritud) ideoloogiad on tekstist leitavad tänu järgmistele küsimustele:

1.1. Millistele klassifikatsiooniskeemidele tuginetakse?

Klassifikatsiooniskeemid sätestavad mingite reaalsuse aspektide klassifitseerimise teatud korra, mis omakorda tugineb selle reaalsuse teatud ideoloogilisel representatsioonil.

Klassifikatsiooniskeemi loetelu sõnavara on ideoloogilist päritolu, näiteks kui organisatsiooni liikmed on jagatud kolme kategooriasse: tegevliikmed, lihtliikmed ja noorliikmed, väljendab see sellise reaalsuse representatsiooni, mille ideoloogia ei kohtle kõiki liikmeid ühtemoodi, vaid näeb ette erinevaid õigusi ja kohustusi, mis tuleneb organisatsiooni ülesehitusest. Klassifikatsiooniskeemide kasutamine väljendab teatud normatiivset käitumist, mis võiks olla sellise sotsiaalse kapitali positiivse järelmi tunnuseks, nagu “sotsiaalne kontroll e. normide järgimine”.

1.2. Kas esineb sõnu, mille vastu ideoloogiliselt võideldakse?

Kas esineb sõnu, mille semantiline tähendus viitab sellele, et näiteks toimub ideoloogiline võitlus selle nähtusega, mida nende sõnadega tähistatakse. „Organiseerumata tudengid” ja „metsikud tudengid” on sellised väljendid, mis tähistavad üliõpilasühendustesse mittekuuluvaid üliõpilasi, kuid nende sõnade negatiivne semantiline tähendus viitab samas grupiliikmete ühtekuuluvuse rõhutamisele.

2. Millist suhteväärtust sõnad sisaldavad, e. kuidas sõnade valik tekstis sõltub sotsiaalsetest suhetest toimijate vahel ning samal ajal aitab neid suhteid luua.

2.1. Kas esineb eufemisme?

Kas esineb pehmemaid, ebamäärasemaid, vähememotsionaalseid sõnu või väljendeid, mida kasutatakse konvensionaalsemate või tuntumate, otsesemate sõnade-väljendite asemel vältimaks negatiivseid väärtusi. Üliõpilasühenduste puhul peaksid eufemismid viitama nähtustele, mida proovitakse „pehmendada”. Näiteks sõna „kasvatama” tähistab tegelikult korporatsioonides valitseva range reeglistiku õpetamist uutele liikmetele. Selline eufemism proovib pehmendada asjaolu, et kõik liikmed on kohustatud

organisatsiooni reegleid järgima ja võib tähistada „normide järgmist“, kui sotsiaalse kapitali positiivset järelmit.

2.2. Kas esineb silmatorkavalt formaalseid või mitteformaalseid sõnu?

Formaalne sõnavara väljendab sotsiaalsete suhete formaalset iseloomu, muuhulgas kasutatakse sellist sõnavara siis kui tahetakse rõhutada kõneleja staatust või tema kõrgemat positsiooni võrreldes nendega, keda ta kõnetab. Kuivõrd kõik analüüsivad tekstid on formaalsed tekstid, ei leia käesolev kriitilise diskursuse element tekstianalüüsis rakendust.

3. Millist väljenduslikku väärtust sõnad sisaldavad?

Sõnade väljenduslik väärtus omab tähendust siis, kui meid huvitavad sõnade autori isiklikud hinnangud. Kuivõrd me uurime ühenduste ametlikke tekste, ei hakka käesolev kriitilise diskursuse element meie tekstianalüüsis tööle.

4. Milliseid metafoore kasutatakse?

Kas need metafoorid, mida tekstis kasutatakse erinevad metafooridest, mida kasutatakse sarnaste tähenduste väljendamiseks teistes tekstides? Millised kultuurilised ja ideoloogilised faktorid mõjutavad metafoori valikut? Näiteks nais korporatsioonides nimetatakse kaasliikmeid õdedeks, meeskorporatsioonides – vendadeks, korporatsiooni kohta kasutatakse sellist kõnekujundeid, nagu „pere“, „õed - vennad“, „vennaskond“, konvent on „kodu“ – sellised metafoorid kannavad endas tugevat emotsionaalset laengut, mis omakorda täidab ideoloogilist ülesannet luua tugevad sidemed rühma ja selle liikmete vahel. Tagajärjeks on tugeva emotsionaalse sidususe loomine, mis võib tähistada sellist SK positiivset järelmit, nagu „emotsionaalne tugi“.

3.5. ANALÜÜSIKAVA

Käesolevas peatükis tutvustatakse lugejale analüüsikava, mis on käesoleva uurimuse tekstianalüüsis kasutusel kodeerimisjuhendina. Kodeerimisjuhend näeb ette, et tekstidest on võimalik leida kahe SK positiivse järeلمي tunnuseid, mida on kokku 13. Tunnused on nummerdatud ning vastavaid numbreid kasutatakse tekstianalüüsis vastava kategooria koodidina.

Sotsiaalse kapitali positiivsed järeلمid	Positiivsete järeلمite tunnused	Kuidas neid tunnuseid tekstis ära tunda
1. normide järgimine (sotsiaalne kontroll)	1.1. usaldus, solidaarsus ja sidusus	Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ loob usalduslikke suhteid, suurendab usaldust liikmete vahel, aga ka konstateeringud selle kohta, et liikmete vahel on usalduslikud suhted. Samuti igasugused avaldused selle kohta, et liikmete vahel valitseb solidaarsus ja sidusus. Solidaarsuse all mõtleme nii ühtekuuluvust, ühtekuuluvustunnet, ühistunnet, aga ka kaasmeeisust ning ühismeeisust.
	1.2. vastastikune kohustumine	Igasugused SÜÜde poolsed lubadused ja üleskutsed, aga ka liikmete ootused selle kohta, et liikmelisusega kaasneb vastastikune kohustumine. Kohustus toetada teist liiget, teda aidata moraalsest või aineliselt ning võimalus arvestada sellega, et kaasliikmed vastavad samaga. Samas võib vastastikuseks kohustumiseks pidada SÜÜde selliseid formaalseid kokkulepped, nagu seda on ametlikud dokumendid Põhikiri ja Kodukord.
	1.3. turvaline keskkond	Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ liikmelisus tagab või suurendab liikmete turvalisust. Samuti igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ suudab muuta keskkonda turvalisemaks.

	1.4. madalam kuritegevus	Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ suudab kuritegevust vähendada.
	1.5. ühtlustunud väärtused	Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜd mõjutavad oma liikmete väärtushinnanguid nende ühtlustamise suunas. Samuti kõik märgid selle kohta, et SÜÜ liikmete väärtused on ühtlustunud või et rühmitusega liituvad sarnaste vaadetega inimesed.
	1.6. parem haridus	Igasugused avaldused selle kohta, et SÜÜ tegeleb eesmärgipäraselt oma liikmete hariduse ja harituse edendamisega. Samuti kõik märgid selle kohta, et et soodustatakse ja toetatakse oma liikmete silmaringi laiendamist, vaimset arengut, eneseharimist, propageeritakse haritust jne.
	1.7. edukas majandus	Igasugused avaldused ja vihjed selle kohta, et SÜÜd suudavad või soovivad avaldada positiivset mõju majandusele laiemas mõttes. Näiteks on võetud eesmärgiks Eesti majandusarengule kaasa aidata vms.
2. võrgustiku vahendatud hüved	2.1. tööalane edu ja edu äris	Igasuguseid SÜÜde poolseid avaldused, aga ka varjatud vihjeid selle kohta, et liikmelisus garanteerib tööalase edu või edu äris; samuti vihjed selle kohta, et liikmetel eksisteerib selline ootus või lootus, et liikmelisusega midagi sellist võiks kaasneda.
	2.2. abi töökoha leidmisel	Igasugused SÜÜde poolseid avaldused aga ka varjatud vihjed selle kohta, et liikmelisus võiks aidata töökoha leidmisel. Kas siis kaasliikmete abiga või tulenevalt sellest, et liikmelisus kui staatus võiks sellele mistahes moel kaasa aidata.
	2.3. kiirem tõus karjääriredelil	Igasugused otsesed ja varjatud vihjed selle kohta, et liikmelisus garanteerib või soodustab

		kiiremat tõusu karjääriredelil ja seda nii SÜÜde avaldustes kui ka liikmete ootustes.
	2.4. üksikisiku lisaressursid	Igasugused avaldused, mis peegeldavad SÜÜ lubadusi ja/või liikmete ootusi saada liikmelisuse kaudu lisaressursse. Üksikisiku lisaressursina on käsitletavat igasugused ressursid, mida pakub võrgustik vaid oma liikmetele, kuid mis omavad väärtust ka väljaspool võrgustikku.
	2.5. emotsionaalne tugi	Antud kategooria jaoks on kõige olulisemad kogemuslikku laadi avaldused selle kohta, et liikmelisus on pakkunud oma liikmetele midagi, mida tunnetatakse kui emotsionaalset tuge. Aga ka SÜÜ lubadused pakkuda oma liikmetele emotsionaalset tuge lähevad arvesse.
	2.6. informatsioon ja kontroll infoliikumise üle	Igasugused avaldused ja vihjed selle kohta, et liikmelisus garanteerib informeerituse; et liikmetel on eesõigus ja/või ainuõigus teatud informatsioonile. Samuti igasugused leiud selle kohta, et liikmelisusega kaasneb kontroll informatsiooni liikumise üle.

3.6. ANALÜÜSITULEMUSED

Analüüsist selgus, et kõige enam esines uuritavas materjalis tunnuseid mis viitavad normide järgimisele kui ühele sotsiaalse kapitali positiivsele järelemile, kokku 86 korral. Teine vaatluse all olev SK positiivne järelem – võrgustiku vahendatud hüved oli oma tunnuste kaudu leitav 51 korral.

Kui tunnustest rääkida, siis kolm kõige sagedamini esinevat kategooriat olid esiteks, selline võrgustike vahendatud hüve nagu „emotsionaalne tugi“ ja teiseks, sellised normide järgimist iseloomustavat tunnused, nagu „usaldus, solidaarsus ja sidusus“ ning „parem haridus“. Järgmised neli tunnust ei olnud uuritavates materjalides ühelgi korral leitavad: tööalane edu, kiirem tõus karjääriredelil, turvaline keskkond ning madalam kuritegevus.

Kokku leiti tekstianalüüsi käigus 137 tunnust, mis viitavad positiivse sotsiaalse kapitali järelemitele. Võrdluseks, negatiivse sotsiaalse kapitali tunnuseid leiti samadest materjalidest kokku 164 korral (Silchenko 2004). Järgnevalt tutvustatakse analüüsitulemusi järelemite kaupa.

Normide järgimine (sotsiaalne kontroll)

Kõige sagedasem leid oli tunnus „usaldus, solidaarsus ja sidusus“, kokku 29 korral. Järgnevalt mõned näited antud tunnuse esinemise kohta uuritavates tekstides:

20.1.	<u>Meie, C!U! liikmed, tunnistame</u> , et meie eesti rahva pojad oleme ja nendeks ka jääda tahame...	Lauseehitus viitab üksmeelele (solidaarsusele). Usaldus, solidaarsus ja sidusus (1.1.)
14.3.	Põhimõtted – hinnata üksteist, edendada solidaarsust , kasvatada vennameelt, ausameelsust, hoolsust ja isamaa-armastust.	Usaldus, solidaarsus ja sidusus (1.1.)
11.1.	Skala sihiks on tugevdada akadeemilist ühtekuuluvustunnet ja toetada oma liikmeid moraalselt ja aineliselt.	Ühtekuuluvus, kui solidaarsuse sünonüüm (1.1.)

Parem haridus kui normide järgimise tunnus oli leitav 26 korral, näiteks:

1.1.	ENÜSi eesmärgiks on arendada oma liikmeid vaimselt ja seltskondlikult...	Parem haridus (1.6.)
3.3.	Seltsi tegevuse eesmärkideks on kasvatada liikmetes ... sõbralikkust, töökust ja haritust .	Parem haridus (1.6.)
4.3.	ÜS põhieesmärgiks on igakülgselt arendada oma liikmeid, tõsta nende teadmisi, haritust , moraali, ...	Parem haridus (1.6.)

Vastastikune kohustumine kui normide järgimise tunnus esines tekstides 15 korral ja siinkohal mõned näited:

2.1.	Selts seab omale otstarbeks: 1) seltsi liikmete vaimliste väärtuste ja võimete rikastamise ja kehalise arenemise 2) selleks vastastikku toetamise aineliselt ja moraalselt .	Vastastikune kohustumine (1.2.)
14.2.	Rebaseaeg on mõneti kaitseaeg, mil näidatakse üles sobivust või mitesobivust korporatsiooni ning õpitakse selgeks reeglid ja traditsioonid, mis konvendielu juurde käivad .	Reeglid ja traditsioonid kui ühtlustunud väärtused (1.5.) aga ka vastastikune kohustumine (1.2.)
15.4.	Valides korp! Revelia lipukirjaks 'üks kõige - kõik ühe eest!', oleme andnud töotuse kuuluda surmani ühtejäävate vendade perre .	Vastastikune kohustumine (1.2.)

Ühtlustunud väärtused kui normide järgimise tunnus tuvastati tekstidest 14 korral, näiteks:

12.3.	Tekkinud organisatsioonide põhieesmärgiks oli ühendada kristlikud eluviisid püüdega eluaegse sõpruse, mitmekesise tudengielu ja korporandile omase käitumisoskuse järele.	Ühtlustunud väärtused (1.5.)
-------	--	------------------------------

10.2.	Lisaks on aastate jooksul korp! Amicitia jaoks välja kujunenud ka hulgaselt traditsioonilisi piduüritusi isekeskis ning samuti teiste akadeemiliste organisatsioonidega.	Traditsioonid kui ühiste väärtuste kandjad (1.5.)
17.2.	Võitlus oma aadete eest pole olnud alati kerge, kuid ikka on ta olnud ilus ja jätnud mälestusi, mis on kustumatud. Need mälestused on kalliks varaks, nad vaimustavad noori ja annavad jõudu vanemaile.	Ühiste mälestustele baseeruvad ühised väärtushinnangud – ühtlustunud väärtused (1.5.)

Edukas majandus kui positiivse sotsiaalse kapitali tunnus oli tekstidest leitav kahel korral:

15.3.	Korp! Revelia tahab kasvatada oma liigetest tõelised isamaalased, kes oma teadmised ja oskused rakendaksid eesti rahva vaimseks ja aineliseks healuks.	Eesti rahva ainealine heaolu võiks tähendada Eesti majanduse heaolu (1.7.)
21.1.	Korp! Tehnola tegevuse põhieesmärgid on: luua ühise korralduse alusel vennalik ühendus oma liikmete vahel; arendada oma liikmeid vaimselt, füüsiliselt; kujundada neis akadeemilisi kombeid; aidata kaasa Eesti rahvuskultuuri, majanduse ja tehnika arendamisele.	Aidata kaasa Eesti majanduse arendamisele - edukam majandus (1.7.)

Võrgustiku vahendatud hüved

Kõige sagedamini esinevaks tunnuseks osutus „emotsionaalne tugi“, mida leidis kokku 30 korral. Kolm näidet:

2.1.	Selts seab omale otstarbeks: 2) selleks vastastikku toetamise aineliselt ja moraalselt.	Emotsionaalne tugi (2.5.) – moraalne toetamine
------	--	--

5.2.	Seltsi liikmed loovad vastastikku lähedasi suhteid Seltsi vilistlastega, kes omalt poolt osutavad liikmetele kaasabi ja toetust vaimsel ning majanduslikul alal.	Emotsionaalne tugi (2.5.)
7.2.	Korporatsioon on asutatud peamiselt selleks, et pakkuda naisüliõpilastele teist <u>kodu</u> , kus ta võiks leida puhkust pärast akadeemilist tööd.	Metafoor „kodu“ on väga tugeva emotsionaalse laenguga. Viitab sellele, et korporatsioon pakub üliõpilasele emotsionaalset tuge (2.5.)

Üksikisiku lisaressursid, kui sotsiaalse kapitali tunnus oli tekstidest leitav 17 korral.

Mõned näited:

5.2.	Seltsi liikmed loovad vastastikku lähedasi suhteid Seltsi vilistlastega, kes omalt poolt osutavad liikmetele kaasabi ja toetust vaimsel ning majanduslikul alal.	Üksikisiku lisaressursid (2.4.)
3.2.	Seltsi elus osalemine pakub ... palju uusi ja <u>kasulikke tutvusi</u>	Tutvused kui ressurss (2.4.), sest seda pakub vaid seltsi elus osalemine ja nad on <u>kasulikud</u> .
10.1.	Korporatsioon Amicitia eesmärgiks on arendada oma liikmeid vaimsel, ..., nõudes igalt liikmelt sõbralikkust, ausust ja otsekohesust, samuti [eesmärgiks on] toetada oma liikmeid moraalselt ja aineliselt .	Aineline tugi tähendab üksikisiku lisaressursse (2.4.)

Informatsioon ja kontroll infoliikumise üle kui positiivse sotsiaalse kapitali tunnus oli tekstidest leitav kolmel korral:

8.3.	Korporatsioonid ei piirdu aga üksnes suhtlemise ning infovahetamisega , vaid moodustavad oma liikmete jaoks omalaadse tugistruktuuri, millele võib toetuda läbi elu.	Infovahetus (2.6.)
------	---	--------------------

4.2.	Tegevussuunad eesmärkide saavutamisel: 3. Liikmeskonna iga liige tegeleb oma teaduskonna alaga ja täiendab seega teisi. 4. Info kogumine ja jagamine.	Info kogumine ja jagamine (2.6.)
5.3.	Referaaditundidest, mis puudutavad Seltsi sisemist elu, korraldust ja põhimõtteid, võtavad osa tegevliikmed ja vilistlased, <u>vanamehe ja referendi loal ka noorliikmed.</u>	Kontroll infoliikumise üle (2.6.)

Abi töökoha leidmisel – seda tunnust tuvastati vaid ühel korral:

4.5.	Liikmete õigused: 7. Tegevliikmetel on õigus ... taotleda juhatuselt soovituskirja praktikale või tööle asumisel.	Soovituskiri praktikale või tööle asumisel on abi töökoha saamisel (leidmisel) (2.2.)
------	---	---

3.7. ARUTELU

Emotsionaalne tugi kui kõige sagedamini esinev tunnus näitab perekondlike suhete „taasloomist“ tulenevalt sellest, et vahetatakse kodune keskkond uue ja tundmatu vastu. SÜÜd on võtnud endale kohustuseks pakkuda tudengitele lähedastel suhetel baseeruva organisatsiooni näol kiiret aseainet perekonnale.

Samuti leidis eranditult kõikide SÜÜde tekstidest solidaarsuse, usalduse ja sidususe tunnuseid. Just neid kolme väärtust otsib oma tavakeskkonnast „väljakistud“ tudeng ning just nende kolme väärtuse põhjal kujundab ta enda uut väärtuste maailma nüüd juba akadeemilises elus. Ning just need kolm väärtust leiavad SÜÜde avalikustatavas minapildis kõige enam peegeldamist, sest seal kus on nõudlust, seal ka pakkumine – nende kaudu „reklaamivad“ ühendused endid ja lubavad täita selle tühimiku.

Väga sage tunnus on ka parem haridus ja sel võib olla nii ajalooline kui ka formaaljuriidiline põhjus mis seisneb selles, et SÜÜd vajasisid alates nende sünnihetkest ülikoolide juures registreerimist, mis võis avaldada mõju sellele, milliseid prioriteete rõhutati ühenduste tegevuseesmärkide sõnastamisel.

Sõnavara

Paljude tekstide puhul pidi nentima, tegemist on mittekaasaegse keelekasutusega. Sajanditagune sõnavara ja lauseehitus eksitab päris korralikult just diskurssusanalüüsi käiku, sest siin me lähtume normatiivsest (kaasaegsest) keelekasutusest ja otsime sellest kõrvalekalduvusi. Põhjus on ilmselt austuses traditsioonide järjepidevuse vastu. Paljud SÜÜd on selle ka ära märkinud, et nt. Põhikiri on uue Vabariigi ajal kasutusele võetud praktiliselt muutmata kujul.

Mis on sellise uurimuse staatus ja kuidas tulemustesse suhtuda?

Siinkohal tahaksin alata diskussiooni, kuidas antud uurimuse tulemustesse suhtuda võiks. Kuna analüüsimeetodiks oli kvalitatiivne sisuanalüüs kriitilise diskurssusanalüüsi elementidega, ei ole tegemist empiirilise uurimisega ning sellest

tulenevalt ei ole meil võimalik teha laia empiirilist üldistamist. Kas see on ikka nii? Üldistamise küsimus hõlmaks antud juhul „teisi sarnaseid organisatsioone“, kuid antud uurimuses on kaasatud kõik Eestis registreeritud SÜÜd. Seega, kui üldlevinud arusaama järgi ei võimalda kvalitatiivne uurimus laia empiirilist üldistamist (Gill 2000), võima käesolevat uurimust erandiks pidada.

Teiseks küsimuseks on tulemuste representatiivsus. Kvalitatiivsete meetodite kasutajad üldjuhul ei vasta sellele küsimusele üheselt, sest see, kui representatiivne on kvalitatiivse uurimuse tulemus, sõltub konkreetsest projektist. Diskursusanalüüsi huvitab rohkem teksti sisu, ülesehitus ja funktsionaalsus, kui representatiivsus. Samas, diskursusanalüüs ei eita kvantifitseerimist, kuid ühte kategooriasse kuuluvate näidete/leidude loendamiseks peetakse palju suuremaks väljakutseks diskussiooni selle ümber, kas üks või teine näide/leid on ikka meid huvitava kategooria suhtes oluline (kuidas üks või teine leid selle fenomeniga kokku kuulub ja sellega seotud on).

Kas käeoleva uurimuse andmed on usaldatavad ja valiidsed?

Kvalitatiivsete meetodite puhul, on valiidsuse taga uurimuse terviklikkus, iseloom ja kvaliteet, mille määravad uurimuse eesmärgid ja asjaolud. Valiidsuse tõhustamiseks on kvalitatiivsete meetodite kasutajatel erinevad tehnikad (Gill 2000):

Deviantse kaasuse analüüs – kui analüüsi tulemuste taustal on silmatorkavalt eristuvaid nähtusi, mis ei sobi kokku uurimuse põhimustritega, siis nende süvaanalüüs võib anda uurijale väärtuslikku informatsiooni. Tulemuseks võib olla näiteks koodide täpsustamine või nende veelgi detailsem kirjeldus.

Osavõtja reaktsioonid (participants' understanding) – on tehnika, mis kujutab endast tagasisidet uurimisprobleemiga lähedalt seotud inimestelt. Uurimistulemuste usaldusväärsust kontrollitakse selle kaudu, kui usaldusväärseks peetakse neid tulemusi „asjaosaliste“ endi poolt. Näiteks ajalehe artikli puhul on lugejakirjad selliseks tagasiside võimaluseks.

Sidusus. Diskursusanalüüsi puhul on oluline jälgida, kas tekib loogiline seostatus varasemate uurimustega samast valdkonnast (sama fenomeni kohta). Tuleb lähtuda

põhimõttest, et iga uus uurimus peab „kontrollima“ varasemaid uurimusi (Potter 1996).

Lugeja hinnang – tegemist on kõige olulisema näitajaga, mis peegeldab diskursusanalüüsi usaldusväärsust. Kas lugeja peab uurija interpretatsiooni adekvaatseks? Selleks luuakse võimalus tutvuda nn. musta materjaliga ning on väga levinud, et diskursusanalüüsi meetodiga läbiviidud uurimus avaldatakse koos täieliku või osalise transkriptsiooniga, mis annab lugejale võimaluse jälgida paremini uurija mõttekäiku ning hinnata tulemuste usaldusväärsust.

Käesoleva uurimuse tulemuste usaldatavuse kontrollimiseks kasutati väga levinud tehnikat, milleks on kaasuuriya kaasamine. Kaasuuriya panus oli „ülekodeerimine“ ning erinevalt kodeeritud kategooriad said võetud uuesti vaatluse alla ning ühise diskussiooni käigus uuesti kodeeritud. Oluline on antud juhul kaasuuriya vähemalt sama hea konteksti ja teoreetilise raamistiku tundmine.

4. POSITIIVSETE JA NEGATIIVSETE JÄRELMI TE KATTUVUSE ANALÜÜS

Käesoleva töö raames läbiviidud kordusuurimus kinnitas ka teist hüpoteesi, et tekstianalüüsi käigus tuvastatud positiivsete ja negatiivsete järeilmite osas esineb kattuvusi, st. et suletud üliõpilasühenduste materjalides esineb tunnuseid, mis antud uurimuses viitavad sotsiaalse kapitali positiivsetele järeilmitele, kuid eelmises uurimuses osutasid sotsiaalse kapitali negatiivsetele järeilmitele.

Järgnevalt esitatakse positiivsete ja negatiivsete järeilmite kattuvusanalüüs, mis on kaheetapiline. Analüüsi esimeses etapis kaardistatakse kõik kattuvused, mis ilmnesisid kahe uurimuse tulemuste kõrvutamisel. Kattuvusanalüüsi teises etapis toimub kattuvusanalüüsi tulemuste seletamine.

4.1. Kattuvuste kaardistamine

Sotsiaalse kapitali positiivsete ja negatiivsete järeilmite kõrvutamisel tuvastati kokku 15 kattuvust. Võimalikult parema visuaalse ülevaate saamiseks on kattuvusanalüüsi tulemused vormistatud tabelina, mis oma mahukuse tõttu on paigutatud lisadesse (Lisa 3). Analüüsi keskmes on suletud üliõpilasorganisatsioonide tegevusega seotud nähtused, mis olid SÜÜ-de materjalidest leitud erinevate tunnuste kaudu. Iga selline fenomeen on paigutatud tabeli rea keskmesse; sellest paremal pool on sotsiaalse kapitali teatud negatiivsele järeilmile iseloomulik tunnus ning ka see negatiivne järeilm, millele tunnus viitab. Vasakul pool on analoogselt positiivse tunnusega seotud sotsiaalse kapitali positiivne järeilm. Siinkohal väljavõte kattuvuste kaardistusest:

Positiivne järeilm	Positiivse järeilmi tunnus	Nähtus/fenomeen	Negatiivse järeilmi tunnus	Negatiivne järeilm
Võrgustiku vahendatud hüved	Aineiline toetamine tähendab üksikisikule lisaressursse	Selts seab omale otstarbeks: 1) seltsi liikmete vaimliste väärtuste ja võimete rikastamise ja kehalise arenemise 2) selleks vastastikku toetamise aineliselt ja moraalselt.	Edukamate kaasliikmete ressursside kasutamine	Rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised

Järgnevalt kirjeldatakse kahe uurimuse tulemuste kõrvutamisel tuvastatud sotsiaalse kapitali kattuvusi valikuliselt.

1. Mitteliikmete nimetamine organiseerumata tudengiteks ja/või metsikuteks.

Kaastudengeid, kes ei ole ühegi üliõpilasühendusega liitunud nimetatakse korporatsioonides kas „metsikuteks“ või „organiseerumata tudengiteks“. Kui mõelda alternatiividele, mida sama tähenduse edasandmiseks saaks kasutada (näiteks „mitte-korporant“ või „sõltumatu tudeng“), siis sõnal „organiseerumata“ on selgelt negatiivne alatoon. Isegi kui see mõiste on tuletatud sõnast organisatsioon, mida üks üliõpilasühendus ju endast kujutab, suuremat semantilist kaalu omab siin tähendus, mis tuleneb antonüümide paarist organiseeritud vs. organiseerimata (sünonüümidena korraldatud vs. korraldamata). Sellise mõiste aktiivne kasutamine mitte ainult ei vastanda SÜÜ-de liikmeid sõltumatute tudengitega, vaid ka halvustab neid, kes ühendustesse ei kuulu. Ühest küljest rõhutakse siin ühtekuuluvusele ja suurendatakse sidusust, mis on Portesi SK järelduste käsitluses sotsiaalse kontrolli tunnuseks. Teisalt, saavutatakse sellega allkultuuride vastasseis, mis on vastuolus sellise demokraatiat soodustava tingimusega nagu nõrk subkultuuriline pluralism. Tunnuseks on demokraatlike põhimõtete eiramine, mis viitab SK negatiivsele järeldusele „oht demokraatiale“.

3. Eristava sümbolika ja terminoloogia kasutamine

Korporatsioonide kultuuriga kaasneb eristava sümbolika kasutamine, mille elementideks on: lipp, embleem, sõrmus, lint, särp, tekkel, rosett. Samuti on kasutusel terve hulk termineid, mille tähendus on mõistetav vaid ühenduste liikmetele, näiteks:

- vanamees = noorliikmete kasvatamisega tegelev ametnik korporatsioonis;
- scriba = kirjatoimetaja;
- kommerss = vennastuspidu, õestuspidu;
- konvent = korporatsiooni akadeemiline kodu, organisatsiooni ruumid;
- repart = osamaks;
- rukkima = suhteid katkestama;
- sirkel = vääntäht;
- kantus = laul;
- tekkel = korporatsiooni tunnustega müts.

Eristava sümbolika ja vaid rühmaliikmetele arusaadava terminoloogia kasutamine võib käsitleda kui teadlikku vastandumist mitteliikmetele, sest sellistel nähtustel puudub praktiline otstarve. Pigem on see hoiaku “meie vs. nemad” väljendamine, mis teeb ühest korporatsioonist vastanduva allkultuuri. Vastanduvad allkultuurid on vastuolus sellise demokraatiat soodustava tingimusega nagu nõrk subkultuuriline pluralism ning meil on alust väita, et demokraatlike põhimõtete eiramine kujutab endast potentsiaalset ohtu demokraatiale. Samas, tähistab ühine ja eristav sümbolika ja terminoloogia nii solidaarsust kui ka ühtlustunud väärtusi, mis viitab sotsiaalse kapitali positiivsele järelmile „normide järgimine/sotsiaalne kontroll“.

5. Kehvamate ainelise toetuse eest hoolitsemine.

Üheks tegevuse eesmärgiks tuuaks muuhulgas majanduslikult kehvemal järjel olevate kaasliikmete toetamine:

„Et ennast ühise korralduse alusel igakülgsele elule ette valmistada, üksteist teaduslikus töös, ilmavaate loomises ja iseloomu kasvatuses vastastikku äratada ja toetada, ühiskondliku hariduse omandamiseks võimalust muretseda, **kehvamate ainelise toetuse eest hoolitseda**“.

On teada, et suletud üliõpilasühenduste põhiline tulubaas moodustub liikmemaksudest. Kui eesmärgiks võetakse kehvemal järjel olevate kaasliikmete eest hoolitsemine, on see teostatav vaid paremal järjel olevate kaasliikmete abil. Taolise eesmärgi seadmine tähendab sellisel juhul edukamate kaasliikmete ressurside kasutamise võimalust vähemedukamate poolt, mis viitab sellisele sotsiaalse kapitali negatiivsele järelmile, nagu „rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised“. Kehvemal järjel olevale kaasliikmele lubatakse sellega lisaressursse, mis on käsitletav sotsiaalse kapitali positiivse järelmina „võrgustiku vahendatud hüved“.

6. Ranged nõudmised õppimise kui kõige prioriteetse tegevuse osas.

Vaimse arengu mõjuvaks teguriks on tõsine teaduslik töö. Seepärast nõuab Selts, et iga Seltsi liige kui üliõpilane sõna täies mõttes **paneks kõige suuremat rõhku niihästi oma valitud õppeaine omandamisele kui ka tutvumisele teiste teadusharudega.**

Siin võib tekkida küsimus, et kui Selts ei nõua tõsist suhtumist õppetöösse, kas see mõjutab kuidagi õppetulemusi? Saab küsida ka nii, et kas taoline kategooriline retoorika peegeldab seda, et seltsiliikmetel on probleemid enesedistsipliiniga? Igaljuhul jätab see mulje, et seltsiliikmed ei ole ise teadlikud sellest, milline tegevus on tudengi jaoks prioriteetne ja seda peab talle meeldetuletama. Tegemist on kategooriaga "keelud ja nõudmised", mis toimib tasalülitava normina, sest surub kõigile liikmetele peale negatiivset enesemääratlust. Samas, kui paigutame selle reegli teise tõlgenduskonteksti, mis lähtub sellest, et hariduse- ja silmaringi laiendamise propageerimine on positiivne ning kui sellel on reaalne mõju ühenduse liikmete püüdlustele õppida paremini, on see väga positiivne nähtus. Sellisel juhul on tegemist sotsiaalse kontrolli avaldumisega läbi hariduse propageerimise.

7. Metafoor „õde“

Suletud üliõpilasühenduste tekstides esineb metafooride kasutamist, näiteks:

...sest üks korporatsiooni suuremaid püüdeid on olla üksteisele õde, arendada sõprustunnet, eemaldada kitsarinnalist vaenu üksikute liikmete vahel.

Kriitiline diskursusanalüüs õpetab, et metafooride puhul peaks uurija püstitama küsimuse selle kasutamise otstarbekusest ja eesmärgist. Kuidas oleks saanud seda teisiti öelda, e. kas sellise metafoori kasutamisel on praktilist otstarvet? Millist ideoloogilist sõnumit üks või teine metafoor endas kannab? Antud juhul metafoori "õde" kasutamisega tekitatakse teadlikult tugevamaid emotsionaalseid sidemeid rühmaliikmete vahel. Samuti tehakse vahet erinevate suhete „kvaliteedil“: sul võib olla sõpru ka väljaspool ühendust, kuid ühenduse sees on suhted emotsionaalselt tugevamad, e. kvaliteetsemad. Loomulikult toimib see eeldusel, et ühenduse liikmeks on astunud just emotsionaalse toe leidmiseks. Tulemuseks on distantseerumine rühmast väljasolijatest, mis viitab sotsiaalse kapitali negatiivsele järelmile „piiratud ligipääs võimalustele“.

Tulles tagasi motiveeritud eesmärgi juurde, miks liitutakse suletud üliõpilasühendusega, võib just tugevate emotsionaalsete sidemete otsimine (aseainena peresuhetele, mis on õpingute ajaks nõrgenenud) olla peamiseks põhjuseks. Selles

kontekstis on metafoor „õde“ väga tugeva positiivse emotsionaalse laenguga ning tähistab emotsionaalset tuge, mis viitab sotsiaalse kapitali positiivsele järelmile „võrgustiku vahendatud hüved“.

11. Liikmete kasvatamine ühtseks sõpruskonnaks.

Muuhulgas on ühenduse eesmärgiks ühtse sõpruskonna loomine:

Arminia Dorpatensis tegevus põhineb tudengiorganisatsioonide üldtunnustatud traditsioonil, mille põhiliseks eesmärgiks on liikmete kultuuri- ja vaimuelu edendamine ning liikmete kasvatamine **ühtseks sõpruskonnaks**.

Siin tuleks tähelepanu pöörata sõnastusele: sõpruskonna kasvatamine ühtseks sõpruskonnaks. Lause omaks sootuks neutraalsemat semantilist tähendust kui oleks sõnastatud järgmiselt: ühise sõpruskonna loomine. Antud juhul tähistab kasvatamine sundi pidada just ühenduse liikmeid oma sõpradeks. Ühtsus viitab omakorda sulgusele, e. suletud sõpruskonnale. Sellest loeme välja, et suletud üliõpilasühenduses harjutatakse lävima kitsa võrgustiku piires ning samuti nendest piiridest kinni pidama. Tagajärjeks on rühmaliikmete eelistamisele väljasolijatele, (millega paratamatult kaasneb väljasolijate eemaletõrjumine), mis viitab sotsiaalse kapitali negatiivsele järelmile „piiratud ligipääs võimalustele“.

Üksikindiviidi jaoks, antud juhul tudengi jaoks, kes on astunud ühenduse liikmeks, võib liikeskond täita tema kas osaliselt või täielikult sõpruskonna funktsiooni, millega kaasneb usaldust, sidusust ning emotsionaalne tugi. Kõik need tegurid viitavad sellisel juhul sotsiaalse kapitali positiivsele järelmile „emotsionaalne tugi, kui võrgustiku vahendatud hüve“.

14. Metafoor „vendade pere“

Valides korp! Revelia lipukirjaks 'üks kõige - kõik ühe eest!', oleme andnud töötuse kuuluda surmani ühtejäävate vendade perre.

Metafoor “vendade pere” on rühmast väljasolijate välistava tähendusega: rühmaliikmed on vennad, rühmast väljasolijad ei ole vennad. Ühelt poolt tugevdab ühtekuuluvustunnet ja võib pakkuda emotsionaalset tuge neile, kes seda vajavad ning

on käsitletav võrgustiku vahendatud hüvena. Negatiivseks tagajärjeks võib pidada suletust ja mitteliikmete eemaletõrjumist, mille tuleuseks on väljasolijate piiratud ligipääs võrgustikus peituvatele võimalustele.

4.2. Kattuvusanalüüsi kokkuvõte

Kattuvate järelduste kõrvutamise näitas, et 15st juhtumist viiel korral kattusid sellised järeldused nagu *võrgustiku vahendatud hüved* ja *rühmeliikmete ulatuslikud nõudmised*. Tegemist on iseenesest väga loogilise järelduste paariga, mis iseloomustab retsiprooksust: võrgustikud pakuvad ressursse, kuid midagi tuleb ka vastu anda. Selline järeldus, nagu *võrgustiku vahendatud hüved* võib tõlgenduskontekstist sõltuvalt osutada negatiivse alatooniga järeldamiseks *rühmeliikmete ulatuslikud nõudmised*. Järelikult ei peaks siinkohal rääkima mitte kahest vastandlikust järeldusest, vaid retsiprooksuse mõjust, millele positiivse või negatiivse hinnangu andmine on kontekstuaalse iseloomuga.

Selline järeldus nagu *võrgustiku vahendatud hüved* kattus viiel korral järeldusega *piiratud ligipääs võimalustele*. Kui eelmise näite puhul puudutasid mõlemad järeldused võrgustikus osalejaid, e. grupiliikmeid, siis antud järelduste paari negatiivne pool puudutab rühmast väljasolijaid. Millega siin tegu? Tegemist on taaskord võrgustikes peituvate ressurssidega, millele on vaba ligipääs rühmeliikmetel ning rühmast väljasolijatel on ligipääs piiratud. Sellest tulenevalt on antud järeldus tõlgendatav positiivsena rühmeliikmete huve silmaspidades ja negatiivsena rühmast väljasolijate huve silmaspidades. Rühmast väljasolijate välistamine ei ole mitte eraldiseisev sotsiaalse kapitali negatiivne järeldus, vaid sellele on antud negatiivne hinnang rühmast väljasolijate vaatenurgast. Kui Lin'i käsitlesele tugineda, siis siin on tegu ekspressiivse tegevusega grupi tasandil, mille eesmärgiks on olemasolevate ressursside kaitsmine/säilitamine.

Normide järgimine, kui SK positiivne järeldus, kattus kolmel korral negatiivse järeldusega *oht demokraatialle ning* kahel korral kattusid *normide järgimine* ja *tasalülilitavad normid*. Kuidas seda seletada? Normide järgimine ja tasalülilitavad normid on taaskord väga loogiline kombinatsioon järeldustest, mis väljendavad ühe

nähtuse kahte vastandlikku konteksti. Normid, kui üks kolmest sotsiaalse kapitali komponendist (Halpern, 2005) täidavadki tasalülitavat funktsiooni eesmärgiga kaitsta grupi huve. Näiteks liikluseeskiri kui kõigi liiklejate ühine normistik hoiab liiklust kontrolli all, mis on kõigi liikuses osalejate ühine huvi, kuid mõjub tasalülitava normina neile, kes sooviksid olla liikluses efektiivsemad ja loomingulisemad. Me näeme, et normid ongi oma olemuselt tasalülitavad. Seega, me võiksime siinkohal loobuda vastandlikust järelduste paarist *normide järgimine* ja *tasalülitavad normid* ning kasutada ühist nimetajat „normid“, mille positiivne ja negatiivne mõju on kontekstuaalne.

Oht demokraatiale on Putnami käsitlusest pärit järeldus, millega sai Portesi mudelit täiendatud eesmärgiga lisada ühiskondlikku mõõdet. Kuivõrd eesmärgiks on anda hinnang Portesi algupärasele SK järelduste mudelile, siis *oht demokraatiale* kui hiljem lisandunud järeldus jäetakse kattuvusanalüüsist välja.

5. JÄRELDUSED

Käesolevas töös oli teoreetilise raamistikuna kasutusel Portesi sotsiaalse kapitali järelmite mudel, mille abil autor soovis kontrollida, kas Eesti suletud üliõpilasorganisatsioonid peegeldavad potentsiaali toota negatiivset ja/või positiivset sotsiaalset kapitali. Järgnevalt antakse hinnang Portesi sotsiaalse kapitali järelmite kontseptsioonile ning peatüki lõpus esitatakse koondjäreldused, mis võiksid laieneda kogu sotsiaalse kapitali teooriale.

Hinnang Portesi sotsiaalse kapitali järelmite käsitlemisele

Varasemast Portesi SK järelmite mudeli analüüsist (Silchenko 2004) on teada mudeli loogilis-struktuuralsed kitsaskohad, mis seavad kahtluse alla mudeli terviklikkuse ja selle loogika:

1) Portesi sotsiaalse kapitali järelmite mudel ei ole tervikuna ühtlane, sest positiivsed ja negatiivsed järelmid ei ole viidud ühisele tasandile; negatiivsete järelmite loetelu on põhjalikum kui positiivsete järelmite loetelu. Portesi negatiivsete järelmite loetelu koosneb sotsiaalse kontrolli negatiivsetest mõjudest, samal ajal, kui positiivsete järelmite loetelus on sotsiaalne kontroll üks kolmest järelmist.

2) Portesi sotsiaalse kapitali järelmite mudel ei ole kogu ulatuses loogiline, sest on eksitud vähemalt ühe liigitamise loogikareegli vastu, mis räägib sellest, et liigituse liikmed peavad teineteist välistama Portesi „perekonna toetused“ on tegelikult „võrgustiku vahendatud hüvede“ alamhulk, Portesi „tasalülitavad normid“ on tegelikult „piirangud isiklikule vabadusele“ alamhulk.

Käesoleva töö uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi kaks sarnase ülesehitusega, kuid vastandlike uurimisülesannetega uurimust, mille tulemusena on tuginedes Portesi sotsiaalse kapitali järelmite käsitlemisele võimalik väita, et Eesti suletud üliõpilasorganisatsioonid omavad potentsiaali toota nii positiivset kui negatiivset sotsiaalset kapitali. Esimese uurimuse ülesandeks oli SÜÜ-de tekstidest leida viiteid negatiivsele sotsiaalsele kapitalile ning teisel juhul oli uurimisülesandeks kontrollida

SÜÜ-de potentsiaali toota positiivset sotsiaalset kapitali. Tekstianalüüsi käigus tuvastatud positiivsete ja negatiivsete tunnuste hulk oli sarnane: 137 vs. 164.

Mõlema uurimuse käigus leiti teatud hulk vastavalt negatiivse ja positiivse kapitali järeldusi, mis osaliselt kattusid, s.t. sõltuvalt tõlgenduskontekstist võimaldas Portesi mudel anda ühele ja samale nähtusele erineva hinnangu. Kahe uuringu tulemuste kõrvutamine näitas, et positiivsus ja negatiivsus oli kontekstuaalne ning uurimisküsimusest lähtuvalt sai ühele ja samale järeldusele anda vastandlikke hinnanguid. Kui meie uurimisküsimuseks oli, kas SÜÜ-del on potentsiaali toota negatiivset ja/või positiivset sotsiaalset kapitali, siis järelduste kattuvusanalüüsi põhjal on võimalik väita, et Portesi SK järelduste mudel ei võimaldanud sellele küsimusele vastata, sest osutas kohati samadele nähtustele ning andis neile kontekstist sõltuva hinnangu. Siinjuures esitan Portesi järelduste mudeli koos mõningate näidetega kattuvatest järeldustest:

SK määratlus

Suutlikkus kindlustada hüved liikmelisuse kaudu võrgustikes või teistes sotsiaalsetes struktuurides

Positiivne järeldus	Näide	Negatiivne järeldus
Võrgustiku vahendatud hüved	Kehvemate ainelise toetuse eest hoolitsemine.	Rühmaliikmete ulatuslikud nõudmised
normide järgimine (sotsiaalne kontroll)	Eristava sümbolika ja terminoloogia kasutamine	piirangud isiklikule vabadusele
võrgustiku vahendatud hüved	Liikmete kasvatamine ühtseks sõpruskonnaks	piiratud ligipääs võimalustele
normide järgimine (sotsiaalne kontroll)	Ranged nõudmised õppimise kui kõige prioriteetsema tegevuse osas.	tasalülitavad normid

Allikas: Portes 1998:8, täiendatud autori poolt.

Portesi SK järelduste mudeli probleemsus seisneb eelkõige selles, et ta üritab anda järeldustele hinnanguid ning omistada tähendust, mida ei ole võimalik teha teadmata tõlgenduskonteksti, mida püüan järgnevalt tõestada ühe kattuvate järelduste paari abil:

Võtame järelduste paari *normide järgimine*, mis Portesi mudelis tähistab positiivset sotsiaalset kapitali ja *tasalülitavad normid*, mis on omakorda negatiivse sotsiaalse kapitali tulemus. Suletud üliõpilasorganisatsioonidel on terve rida reeglistikke, nende hulgas nii ametlikud dokumendid nagu põhikiri ja kodukord, aga ka ametlikud värvid ja atribuutika. On ka nn „kirjutamata reegleid“ nagu organisatsiooni hierarhia austamine, ühised traditsioonid, kokkulepped, kuidas ja kellega organisatsiooniväliselt suheldakse jne. Need kõik on normid, mis on ühenduse seisukohast positiivse tähendusega, sest täidavad organisatsiooni tugevdamise eesmärki. Ühenduse liikmetele, kelle ootused organisatsiooni poolt pakutavate hüvede suhtes on madalamad, võivad normid mõjuda tasalülitavatena. Normide järgimine on grupi homogeensuse säilitamise seisukohast positiivne nähtus ning üksikisiku tegevusvabaduse seisukohast on käsitletav negatiivse nähtusena. Siin me näeme, et mitte normide järgimine kui tegevus ei oma positiivset või negatiivset tähendust, vaid positiivsuse või negatiivsuse määravad normide järgimise eesmärk ja motivatsioon. Kui eesmärgiks on grupi ühtsus, siis normide järgimine täidab seda eesmärki; kui eesmärgiks on üksikisiku piiramatut vabadust ja iseseisvust, siis seda eesmärki võib täita teatud normide eiramine.

Võrgustiku vahendatud hüved on võrgustikuliikmete seisukohast positiivne nähtus, samas kui neid hüvesid saab tarbida vaid piiratud hulk inimesi, omandab see nähtus negatiivse tähenduse ja taaskord on olulisel kohal eesmärgipärane tegutsemine. Kui eesmärgiks on rikastada piiratud hulka rühmeliikmeid, siis on piiratud ligipääs neile ressurssidele positiivse tähendusega; kui eesmärgiks on avatus ja solidaarsus ka rühmast väljasolijatega, siis piirangud võrgustikuresurssidele omandavad negatiivse tähenduse.

Need näited kinnitavad meile, et ole võimalik anda hinnanguid sotsiaalse kapitali järeldustele, kui ei ole teada, millised on sotsiaalse kapitalisatsiooni eesmärgid. Määratluse järgi on need eesmärgid küll üheselt mõistetavad: suutlikkus kindlustada hüved sotsiaalses struktuurides, kuid hüve ei saa olla universaalne. Hüve on midagi sellist, mille väärtust saab hinnata läbi vajaduste. See, mis on ühe korporatsiooniga liituja jaoks hüve ja samas ka põhjus, miks ta ühendusega liitus, ei pruugi teise silmis väärtust omada. Ka ajas võivad need tähendused muutuda: see, mis on täna hüve, ei

pruugi homme enam omada sellist väärtust. Sellega tahab autor viidata ühele olulisele sotsiaalse kapitalisatsiooni aspektile, millele Portesi SK järelmite mudel ei pööra tähelepanu: hüve ei ole universaalne. Võib-olla selles seisnebki Portesi enda fundamentaalne viga, et ta annab sotsiaalse kapitali järelmitele hinnanguid eeldades, et sotsiaalse kapitalisatsiooni eesmärgiks olevad hüved on universaalne nähtus.

Teine põhjus, miks Portesi sotsiaalse kapitali järelmite käsitus ei avanud SÜÜde sotsiaalse kapitalisatsiooni toimemehhanisme, peitub Portesi sotsiaalse kapitali mikrotasandi määratluses. Sotsiaalne kapital on Portesi järgi suutlikkus kindlustada hüved liikmelisuse kaudu võrgustikes või teistes sotsiaalsetes struktuurides. Suletud üliõpilasühenduste uurimine näitas, et sotsiaalne kapitalisatsioon on kahetasandiline protsess. Kui kasutada normatiivset lähenemist, siis tudengid, kes liituvad üliõpilasühendustega, loovad sellega võimaluse kasutada selles võrgustikus peituvaid ressursse enda hüvanguks. Sotsiaalne kapitalisatsioon saab alguse ühendusega liitumisest ja jätkub selle kaudu, et järgitakse selle ühenduse norme, et kindlustada hüved ka pikemas perspektiivis. Samas me nägime, et SÜÜ kui grupi huvid on erinevad selle liikmete huvidest, millega Portesi mudel ei arvesta. Suletud üliõpilasühendused on institutsionaalne võrgustik, mis asetuks Halperni mudelis mesotasandile ning võimaldaks uurida seda, kuidas ja mille kaudu SÜÜ kui grupp kindlustab oma hüved sotsiaalsetes struktuurides.

Empiirilise analüüsi koondjärelused

Kokkuvõttes on Portesi SK järelmite mudeli testimine andnud võimaluse teha ka mõningaid üldisemaid järelusi, mis võiksid laieneda kogu sotsiaalse kapitali metateooriale:

Esiteks on järelmite hindamine võimalik ainult lähtuvalt tõlgendus kontekstist. Sotsiaalse kapitalisatsiooni protsessis osalevatel inimestel võivad olla erinevad ootused ja väärtushinnangud, mis võivad ajas muutuda. Seepärast ei saa anda ühe või teise järelmi kohta universaalset hinnangut ilma individuaalseid eelistusi teadmata. Teiseks, järelmeid saab hinnata sotsiaalse kapitalisatsiooni eesmärgist lähtuvalt, e. eelnevalt tuleks vastata küsimusele, millist hüve soovitakse kindlustada sotsiaalse

suhtekogukonna kaudu? See viib mõttele, et normatiivset lähenemist tuleks sotsiaalse kapitali teorias koomale tõmmata ja jätta järelduste uurimine nn. põhistatud teooria pärusmaaks. Kui me ei defineeri, mis on hüve - aga seda saab teha ainult konkreetset uurimisobjekti ning tõlgendus konteksti silmas pidades - siis ei ole võimalik ka järeldusi determineerida. Kuhu tõmmata piir? Portesi käsitluses määratlusest kaugemale minna ei saagi: kui määratluse järgi sotsiaalne kapital on suutlikkus kindlustada hüved sotsiaalsete struktuuride kaudu; järeldused ja hinnangud neile on kontekstuaalsed.

6. DISKUSSIOON

Diskussiooni lühikokkuvõte

Käesolevas peatükis analüüsin oma töö tulemusi sotsiaalse kapitali metateooria seisukohast fundamentaalse teoreetilise debati, mille osalisteks on Portes, Coleman ja Putnam, raamistikus. Coleman ja Putnam osalevad debatis kui Portesi kriitika osalised. Väitlus saab alguse sellest, et Portes esitab tõsise väljakutse Colemanile ja Putnamile, süüdistades neid selles, et esimene ei tee vahet sotsiaalse kapitali ressursil, omanikul ja allikal (doonoril); teine ajab omavahel segamine sotsiaalse kapitali põhjused ja tagajärjed. Nagu selgub, on kriitika igati õigustatud, kuid ka Portesi enda käsitus osutub empiirilise analüüsi põhjal mittetöötavaks. Lähtudes käesoleva magistritöö empiirilise osa kahest põhijäreldusest, pöördume tagasi ülejäänud debatis osalejate juurde ning käsitleme nende mudelid, lisades Portesi kriitikale Portesi mudeli kitsaskohad. Analüüsi eesmärgiks on selgitada nende mudelite seletuslikku väärtust, võttes arvesse kogu käesoleva töö empiirilise analüüsi tulemuste järel tähendustomava kriitika ja edasiarendused. Lõpetuseks püüan anda hinnangu, milline võiks olla selle debati hetkeseis täna.

Debatt

Alejandro Portes'i peetakse õigustatult sotsiaalse kapitali teooria korrastajaks. Tema käsitus toetub selliste fundamentaalsete käsitluste autoritele nagu Bourdieu, Loury, Granovetter, Coleman; äramainimist leiavad Putnam, Burt, Schiff, Baker ja paljud teised, kes on suuremas või väiksemas mahu panustanud sotsiaalse kapitali teooria arengusse. Portesi suhtumine sotsiaalse kapitali teooria ambitsiooni on pigem tagasihoidlik: ta soovib, et käsitus jääks indiviidikekskeks, ega poolda selle ekspansiooni ühiskonna tasandile. Oma käsitluses ta taotleb eelkõige süsteemsust ja loogilisust ning need on ka märksõnadeks, millega iseloomustada tema kriitikat Colemani ja Putnami aadressil.

Portesi esimene etteheide Colmanile on tema ebaselge sotsiaalse kapitali määratlus, mis tõi kaasa selle, et mõistet sotsiaalne kapital hakati kasutama kontseptuaalselt väga erinevate, kohati ka vastandlike protsesside iseloomustamiseks:

„Sotsiaalne kapital on erinevate nähtuste kogum, millel on kaks ühisjoont: nad koosnevad mõnest sotsiaalse struktuuri tahust ja soodustavad toimijate tegevust sotsiaalses struktuuris“ (Coleman 1988).

Portes on seisukohal, et just ähmasevõitu määratlus põhjustas selle, et ühisenimetaja alla hakati koondama muuhulgas ka selliseid toimetehhanisme, mis sotsiaalset kapitali toodavad (ootused retsiprooksuse suhtes, normide jõustamine) ning sotsiaalse kapitali omandamise tagajärgi (privilegeeritud juurdepääs informatsioonile). Kriitikana Colemani töödele leiab Portes, et sotsiaalse kapitali süsteemne käsitlemine peab selgelt eristama kolme elementi: ressursid (eristama ressursse suutlikkusest neid omandada), sotsiaalse kapitali omanik (kes esitab nõudmise) ning sotsiaalse kapitali doonor või allikas (kes nõustub nõudmisega).

Teine Portesi kriitikaosaline on Putnam, kes on tuntud just ühiskondliku tasandi sotsiaalse kapitali teooria populariseerijana. Putnami käsitluses ei ole sotsiaalne kapital mitte indiviidide, vaid tervete kogukondade ja rahvuste ühine ressurss. Portes leiab, et Putnam teeb fundamentaalse vea, sest ei tee vahet sotsiaalse kapitali põhjusel ja tagajärjel: majanduslik areng ja madal kuritegevus on korruga nii sotsiaalse kapitali eeldus kui ka selle tulemus.

Portesi jaoks on oluline, et sotsiaalse kapitali teoorias valitseks süsteemsus ja järjepidevus ning seda alates mõiste määratlemisest. Portesi enda määratlus on tõepoolest Colemani definitsioonist mõnevõrra selgem:

„Sotsiaalne kapital on suutlikkus kindlustada hüved liikmelisuse kaudu võrgustikes või teistes sotsiaalsetes struktuurides“ (Portes 1998, 8).

Tähtis on mitte ajada segi erinevaid komponente, millest sotsiaalse kapitalisatsiooni protsess koosneb: ressurss, allikas ja sotsiaalse kapitali omanik ning teha vahet sotsiaalse kapitali eeldustel ja tulemustel. Kui järgida rangelt Portesi kriitikat ning

üritada läheneda süsteemselt käesoleva töö uurimisobjektile, siis sotsiaalse kapitali omanik on tudeng kes esitab nõude; sotsiaalse kapitali allikaks e. doonoriks on teine tudeng, kes nõustub selle nõudega. Sotsiaalse kapitali ressursid peitub suletud üliõpilasühenduse suhtevõrgustikus ning selleks on teatud vahend, mille abil osutub võimalikuks hankida hüve, kui nii võib tuletada Portesi enda määratlusest.

Kahetsusväärset kombel ei täpsusta Portes ise, kuidas sotsiaalse kapitali ressursi süsteemselt käsitleda. Üliõpilasühenduste uuringust selgus, et nii nagu on hüve midagi sellist, mis on määratletav iga üksiku tudengi vajadustest lähtuvalt, on järelikult ka ressursid midagi sellist, mis osutub just selle hüve hankimiseks kõige sobivamaks või antud hetkel saadaval olevaks.

Portesi kriitikat võib pidada õigustatuks, sest üks teooria ei saa endale lubada heterogeensust kõige elementaarsemate atribuutide tasandil, e. tasandil, mis peaks uurijatele ette andma üheselt mõistetava loogika, mille järgi selles valdkonnas orienteeruda ja empiirilisi uuringuid läbi viia. Eriti on see oluline sotsiaalse kapitali nn. nähtamatut iseloomu silmas pidades, kui esineb ambitsiooni paigutada sotsiaalne kapital teiste kapitalikäsitluste kõrvale interdistsiplinaarsete uurimuste tarvis. Kui kontseptuaalsetes printsiipides ei lepita kokku ning uurijad toodavad empiirilisi andmeid heterogeensetele teoreetilistele konstruktsioonidele toetudes, ei teki sünergilist efekti, mis arendaks teooriat edasi, vaid kogu kontseptsioon valgub laiali.

Portesi oluline panus sotsiaalse kapitali teoriasse on vaieldamatult kogu käsitluse süstematiseerimine ning sellele baseerus ka eeldus tema enda poolt loodud sotsiaalse kapitali allikate ja järeelmitte teoreetilise kontseptsiooni terviklikkusest. Portesi mudel peaks autori sõnul kirjeldama seda, millised on sotsiaalse kapitali vahendatud tehingute tegelikud ning võimalikud võidud ja kaotused, e. positiivne- ja negatiivne sotsiaalne kapital. Võitadena toob autor välja sellised sotsiaalse kapitalisatsiooni tulemid nagu normide järgimine, perekonnatoetused ja võrgustiku vahendatud hüved. Kaotuste loetelus on piiratud ligipääs võimalustele, piirangud isiklikule vabadusele, rühmeliikmete ulatuslikud nõudmised ning tasalülitavad normid.

Portesi mudeli testimine suletud üliõpilasühenduste näitel tõestas, et see ei ole terviklik ega loogiline ning tal puudub arvestatav seletusjõud (pikemalt on sellest juttu järelduste osas), kuid Portesi ja Colemani debati valguses on tähelepanuväärne, et

Portes teeb ka ise samu fundamentaalseid vigu, mida ta oma kolleegidele Putnamile ja Colemanile ette heidab. Sellele probleemile on oluline läheneda Portesile omase süsteemsusega, eristades sotsiaalse kapitalisatsiooni erinevaid elemente. Portesi järelmid (ta nimetab neid võitudeks ja kaotusteks [gains and losses]; sotsiaalse kapitali positiivseteks ja negatiivseteks funktsioonideks [functions] ning kohati ka tagajärgedeks [consequences]) peavad olema selgelt eristatavad kõikidest teistest komponentidest. Kui pöörduda tagasi Colemani kriitika juurde, siis normide jõustamise [enforcement of norms] kohta ütleb Portes, et tegemist on mehhanismiga, mis toodab sotsiaalset kapitali. Ise nimetab ta „normide järgimist“ [norm observance] sotsiaalse kapitali järelmiks. Kui Portes tõesti teeb vahet normide jõustamisel ja nende järgimisel siis sotsiaalne kapitalisatsioon näeks välja nii, et normide jõustamine (mehhanism) toodab normide järgimist (järelm).

Kõrvalpõikena, ülejäänud kahe positiivse järelmi kohta, milleks on perekonnatoetused ja võrgustiku vahendatud hüved, on teada, et tegemist on sisuliselt ühe järelmiga „võrgustiku vahendatud hüved,” mille alamhulk on „perekonna toetused“. Sellise tulemusele jõudis autor, kui Portesi mudeli universaalsust sai empiirilise uuringu tarvis teiste autorite käsitluste abil kontrollitud (Silchenko 2004). Seega, kui Portesi järelmite käsitlusele läheneda süsteemselt ja normide järgimine liigitada toimemehhanismide hulka (sarnaselt sellele, kuidas Portes liigitab Colemani normide jõustamise toimemehhanismide, mitte järelmite hulka), jääb järgi vaid üks sotsiaalse kapitalisatsiooni produkt, milleks on võrgustiku vahendatud hüved. Kui nüüd peaks hindama mudeli heuristilist väärtust, siis ei ole see märkimisväärne: suutlikus kindlustada hüved liikmelisuse kaudu võrgustikes või teistes sotsiaalsetes struktuurides annab tulemuseks võrgustiku vahendatud hüved.

Negatiivsete järelmite osas torkab esimesena silma piiratud ligipääs võimalustele. Kui lähtuda vastandite loogikast, siis positiivsete järelmite loetelus oleks võinud olla ka „ligipääs võimalustele”⁵. Portesi määratluse järgi on sotsiaalne kapital suutlikkus kindlustada hüved (tähendab ligipääsu ressurssidele) ning kui üheks järelmiks on samuti ligipääs ressurssidele, siis viib see tautoloogiani (sotsiaalne kapital ja selle järelm on üks ja seesama nähtus). Sellisel juhul ei saa ligipääs ressurssidele ega ka

---

⁵ Eeldan, et võimalus ja ressurss on siinjuures sünonüümid, e. suhtevõrgustikus või sotsiaalsetes struktuurides peituv ressurss kui võimalus saada hüvesid.

piiratud ligipääs ressurssidele olla sotsiaalse kapitalisatsiooni järelm. Portes ise süüdistab tautoloogias Putnamit, kuna viimane oma Itaalia kogukondade uurimisel pidas sotsiaalset kapitali korraga nii selle põhjuseks kui ka tulemuseks (cause and effect).

Eelneva diskussiooni põhjal võib öelda, et Portesi põhjendatud kriitika Coleman ja Putnami aadressil, mille eesmärgiks on sotsiaalse kapitali teooriat korrastada, kahetsusväärsel kombel ei kinnita kanda tema enda käsitluses. Portes kordab oma kolleegide vigu: ta ei erista selgelt erinevaid sotsiaalse kapitalisatsiooni komponente ning tema teoreetiline mudel sotsiaalse kapitali järelmitest sisaldab tautoloogiat. Lisaks sellele, on Portesi käsitluse üheks tõsisemaks kitsaskohaks asjaolu, et ta annab sotsiaalse kapitali järelmitele hinnanguid, mida ei ole võimalik teha ilma tõlgenduskonteksti ja kapitalisatsiooni eesmärki tundmata. Seda viimast kontseptuaalset probleemi adresseerime järgnevalt ka Coleman ja Putnami käsitlustes.

Coleman ja inimkapital

James Coleman pani sotsiaalse kapitali teooriasse ei piirdu kindlasti sellega, et ta demonstreeris sotsiaalse kapitali mõju inimkapitalile. Kuid just Coleman empiriliste uuringute tulemustele tuginevad väited sotsiaalse kapitali olulisest rollist õppeedukusele ja teistele haridusnäitajatele peegeldavad autori kontseptuaalseid tõekspidamisi meid huvitavates küsimustes. Coleman näeb kahte sotsiaalse kapitali allikat, millel on positiivne mõju inimkapitali arengule: sotsiaalne kapital perekonnas ja sotsiaalne kapital kogukonnas (community). Kuigi Coleman ei käsitle sotsiaalset kapitali positiivsuse ja negatiivsuse võtmes, nagu seda teevad Portes ja Putnam, annab ta oma järelemile kaudselt positiivse hinnangu: inimkapital on Coleman käsitluses sotsiaalse kapitali positiivne järelm. Järnevalt üks näide selle kohta kuidas Coleman näitlikustab sotsiaalse kapitali mõju õppeedukusele:

Ühes USA haridusringkonnas märgati, et Aasia immigrantide perekondadest pärit õpilased, ostsid välja topeltkoguse õppematerjale. Järeleuurimise käigus selgus, et perekond ostis teise eksemplari emale, et tema saaks ka materjali omandada, et hiljem oma last õpingutes aidata (Coleman 1988, 27).

Coleman teeb järelduse, et antud juhul on perekonna inimkapital (vanemate teadmised) suhteliselt väike, kuid sotsiaalse kapitali hulk, mis aitab kaasa lapse intellektuaalsele arengule, väga suur. Coleman ei täpsusta, kas olulist rolli mängib antud juhul aeg, mida emal on võimalik lapsega koos õppimisele kulutada või on see vanemate eesmärgipärane tegevus. Hiljem ta selgitab seda paari populaarteadusliku remargiga, kus ta väidab, et sotsiaalne kapital väljendub selles, et vanemad mängivad oma laste elus tähtsat rolli ning et sotsiaalne kapital perekonnas peitub laste ja nende vanemate suhetes (Coleman 1988, 28).

Sotsiaalse kapitali mõju inimkapitali arengule tõestab ta muuhulgas ühe ulatusliku uuringu abil, mille valimisse kuulus 4 000 õpilast. Näitajad, mis mõjutasid õpilaste koolist väljalangemist, olid laste ja vanemate arv perekonnas ning uuringu tulemuste põhjal oli väljalangenute hulk suurem üksikvanemaga perekondades ja paljulapselistes perekondades. Kusjuures selline näitaja nagu lapse ja vanema jututunnid ja nende sagedus (mis ometigi peaks tähistama nii lastele pühendatud aega kui lapsevanema huvi lapse käekäigu järele), ei mõjutanud koolist väljalangemist. Kuivõrd Coleman ise räägib palju nt. inimkapitali ja sotsiaalse kapitali vahelistest kompensatoorsetest mehhanismidest, siis antud uuringu tulemusi võib tõlgendada ka nii, et väljalangemiste põhjuseks ei ole mitte sotsiaalse kapitali puudumine, vaid majandusliku kapitali väike hulk perekondades, kus on kas palju lapsi või neid kasvatab üksikvanem. Kusjuures kuna koolist väljalangemise põhjustest ei räägita, siis see võib olla asjaolu, et lapsed sisenevad veel enne keskkooli lõppu tööturule ning seda just majandusliku, mitte sotsiaalse kapitali puudumise tõttu perekonnas.

Siin võib diskuteerida selle üle, kas Colemani järeldused nende näidete põhjal on adekvaatsed (vt. Sculler, Baron & Field 2001), kuid mis torkab silma, on väga selge eesmärkide defineerimine. Coleman läheneb oma uurimisprobleemile just eesmärgi (või tulemuse) kaudu: eesmärgiks on parem haridus ja uurimisküsimuseks on milliste sotsiaalse kapitalisatsiooni toimemehhanismide kaudu selleni jõutakse; tulemuseks on koolist väljalangemine ja uurimisküsimuseks on milliste perekonnas peituvate ressursside puudumine seda kõige rohkem mõjutab. Selles mõttes ei saa Colemanile ette heita, et ta annaks sotsiaalse kapitali järelduste hinnanguid ilma, et tunneks tõlgendus konteksti. Küll aga peab nõustuma Portesi kriitikaga selles osas, et Coleman

kirjutab sotsiaalse kapitali kontole väga kergekäeliselt erinevaid võite, mille saavutamine on võib-olla nõudnud ka teiste kapitaliliikide kasutamist.

Putnam ja sotsiaalne kapital kui ühine hüve

Tänu Putnamile kinnitas sotsiaalne kapital kanda ka laiemas poliitilises diskursuses ning saavutas sellise populaarsuse, et Putnami nimest on saanud sotsiaalse kapitali sünonüüm ning just Putnami määratlus sotsiaalsest kapitalist on tänapäeval enimsiteeritud (Halpern 2005). Robert Putnami tuntumad tööd on Making Democracy Work (1993), kus on tähelepanu all Põhja- ja Lõuna Itaalia kogukondade poliitiline ja majanduslik suutlikkus ning selle seos sotsiaalse kapitaliga; kõige enam järelkaja põhjustanud „Bowling Alone“ (2000), mis ennustas sotsiaalse kapitali kurjakuulutavat kahanemist Ameerika Ühendriikides. Putnami kontseptsioon toetub kolmikule võrgustikud, normid ja usaldus, mis võimaldavad tegutseda efektiivsemalt ühiste eesmärkide saavutamise nimel (Putnam 1995). Sotsiaalse kapitali peamise allikana näeb Putnam liikmelisust vabatahtliku algatusega organisatsioonides.

Kas Putnami jaoks on sotsiaalne kapitalisatsioon eesmärgipärane tegevus ning kuidas ta hindab sotsiaalse kapitali järelmeid? Edwards ja Foley (1998) on seisukohal, et just Putnam vähendas oluliselt käsitlemise heuristilist väärtust sellega, et andis sotsiaalsele kapitalile moraalse ja eetilise väärtuse ning võttis kasutusele nõu positiivse sotsiaalse kapitali presumptiooni. Putnami jaoks on mõisted sotsiaalne kapital ja kodanikuühiskond (civic society) väga lähedalt seotud ning tema peamiseks huviobjektiks on olnud sotsiaalse kapitali mõju kodanikuühiskonna arengule. Putnami käsitus toetub suures osas usule, et sellised seosed eksisteerivad ning tema tööde kohta võib öelda, et need on olnud kallutatud positiivse tulemuse suunas: Putnami uurimisülesandeks oli leida, millised sotsiaalse kapitali vormid avaldavad mõju positiivsetele järelmitele nagu majanduslik õitseng, poliitiline aktiivsus, parem haridus jne. See andiski tõuke suundumuseks käsitleda sotsiaalset kapitali positiivse ning kontekstist sõltumatu nähtusena (Edwards & Foley, 1998: 132).

Putnam ei lähene sotsiaalsele kapitalisatsioonile kui eesmärgipärasele tegevusele, vaid pigem selle tulemuste kaudu. Ta fikseerib terve hulga järelmeid, mida

kodanikuühiskonna normid ja võrgustikud mõjutavad: edukas majandus, kiire majanduskasv, paremad koolid, madalam kuritegevus, efektiivsem valitsusaparaat; elanikkonna aktiivne osalemine ühiskondlikus elus ja sotsiaalsete probleemide lahendamisel; horisontaalsed võrgustikud, mis on üles ehitatud üksteise abistamise ja toetamise põhimõtetele; ühiskonnas valitseva usalduse kõrge tase, aga ka õnn ja füüsiline tervis (Putnam & Goss, 2002).

Mõiste „sotsiaalse kapitali tume külg” (*dark side of social capital*) on meile tuttav Putnami teosest *Bowling Alone* (2000), kus ta jõuab äratundmiseni, et sotsiaalne kapital ühiskonna tasandil võib tekitada ahvatlusi seda ühist hüve kuritarvitada. Hiljem määratleb ta negatiivset sotsiaalset kapitali kui „kõik sotsiaalse kapitali vormid, mis mõjuvad destruktiivselt demokraatiale ning ühiskonna heaolule üldse.” Muuhulgas on sotsiaalse kapitali negatiivseteks tunnusteks korporatiivsus; sisemine enesemääratlus, mis on vastuolus demokraatlike printsiipidega ja ringkäendus, kui ta on demokraatlike väärtustega vastuolus. On tähelepanuväärne, et Putnam eristab sotsiaalse kapitali vorme, mis täidavad positiivset funktsiooni, vormidest, millel võib olla ka negatiivne mõju. Loomulikult on kahetsusväärne, et autor ei täpsusta, millistel sotsiaalse kapitali vormidel esineb ka „pahelist“ poolt. Vaatamata kõigele jääb Putnam kindlaks seisukohale, et sotsiaalne kapital täidab eelkõige positiivset funktsiooni ning sotsiaalse kapitali vorme, mis „õõnestavad demokraatia reegleid ja traditsioone” nagu näiteks Ku Klux Klan, käsitleb ta pigem eranditena.

Eelnevat diskussiooni kokku võttes saame nentida, et Putnam annab sotsiaalse kapitali järeldemisele väga üheseid hinnanguid, kusjuures ta on veendunud sotsiaalse kapitali prevaleerivalt positiivses iseloomus, ehk selle positiivses mõjus erinevatele kodanikuühiskonnas toimuvatele protsessidele. Samuti ei pööra Putnam tähelepanu sotsiaalse kapitalisatsiooni eesmärkidele ega tõlgenduskontekstile. Samal arvamusel on ka Edwards & Foley (1998: 132):

Sotsiaalne kapital ei mõju indiviidide või inimkoosluste heaolule alati ühtemoodi. Kuidas ja mil määral mõjutavad inimgruppide käitumist sellised keskkonna mõjud nagu poliitiline repressioon, majanduslangus või pingelised sotsiaalsed probleemid, seda uus-Tocqueville'i käsitus hästi ei seleta... Kuni me kohtleme selliseid tunnusjooni nagu tolerantus, usaldus või liikmelisus

organisatsioonides ühetaoliste näitajatena sõltumata nende tõlgenduskontekstist, lähtuvad uurijad vale-eeldusest, et sotsiaalse kapitali komponendid on midagi kontekstivälist.

Milline võiks olla debati seis täna?

Analüüsid kolme õpetlase töid, tekib tahes-tahtmata kahtlus *post hoc* uurimisstrateegiate kasutamise osas (milles on küll otseselt süüdistatud vaid Putnami (Schuller, Baron & Field, 2001:6)). Et enne on visioon ja pärast otsitakse sellele empiirilist tõestust. Ja tõepoolest, kui minna ajas tagasi, siis 80ndatel ja 90ndatel oli läänemaailma sotsiaalteadlastel ja politoloogidel vaja midagi kaalukat, et vastu panna Ida-Euroopas toimuvale sotsiaalsele revolutsioonile. Aga tuleme tagasi Portesi, Colemani ja Putnami debati juurde, millega me käesolevat peatükki alustasime ning püüame visandada nägemuse debati võimalikust hetkeseisust.

Me nägime, et Portesi kriitika Colemani ja Putnami aadressil oli õigustatud, aga nägime ka seda, et ka kriitik ise ei ole süüst prii. Kui Portes süüdistab Putnami tautoloogias, viidates Itaalia uuringu tulemustele, kus „tsiviliseeritud linnad käituvad tsiviliseeritult“, siis tema enda nn. pööratud tautoloogia seisneb selles, et sotsiaalne kapital on määratluse järgi ligipääs ressurssidele ning samal ajal üks sotsiaalse kapitali negatiivseid järeleid on piiratud ligipääs ressurssidele. Kui Portes süüdistab Colemanit selles, et viimane ei tee selget vahet sotsiaalse kapitali ressurssidel, allikal ja omanikul, siis kriitik ise eksib selle vastu, et normide jõustamist peab sotsiaalse kapitalisatsiooni mehhanismiks (mis toodab sotsiaalset kapitali) ning normide järgimist peab sotsiaalse kapitali positiivseks järelmiks.

Kõrvalepõikena veel üks tähelepanek Portesi süsteemituse kohta: sotsiaalse kapitali järelduste kohta on kasutusel kolm terminit: lisaks järeldustele nimetab ta neid ka tulemusteks ja kohati funktsioonideks. See teema vääriks eraldi käsitlemist, küll aga mõne järgmise töö raames.

Olukorras, kus debatti on tasakaalustatud ning kriitika osutus pädevaks ka kriitiku enda aadressil, võime tuua sisse uue teema. Selleks on hinnangud sotsiaalse kapitali

järeilmite. Käesoleva töö uurimisülesandeks oli tõestada Portesi sotsiaalse kapitali järeilmite käsitle ebaadekvaatsust, mis ka õnnestus. Portesi teoreetilise mudeli testimine näitas, et see ei arvesta sotsiaalse kapitalisatsiooni eesmärkidega ning annab järeilmitele kontekstiväliseid hinnanguid. Aga ka Putnam annab sotsiaalse kapitali järeilmitele selgeid hinnanguid ega pööra tähelepanu tõlgenduskontekstile. Tema ideaaliks on abstraktne mõiste „edukalt toimiv kodanikuühiskond“ ning kogu tema käsitus on kallutatud selles suunas, kust leidub tegureid, mis kodanikuühiskonnal veelgi edukamalt toimida aitavad.

Samas Colemani puhul me nägime, et tema käsitus on üldjoontes hinnangutest vaba (ja nii leiavad ka Edwards & Foley 1998), kuigi ta ei lähene alati sotsiaalsele kapitalisatsioonile kui eesmärgipärasele tegevusele (näiteks koolist väljalangemiste puhul, kus tulemusnäitaja fikseeritakse enne, kui asutakse uurima, mis seda mõjutab). Colemani neutraalset positsiooni sotsiaalse kapitali järeilmite suhtes iseloomustab seesama uuring, kus tähelepanu keskmes on koolist väljalangemised kui negatiivne nähtus ning uurimisülesandeks on identifitseerida sellised perekonnas ja kogukonnas peituvad ressursid, mis seda mõjutasid. Mida siin võiks pidada Colemani käsitle kitsaskohaks on see, et ta ei paku üldkäsitlust, vaid keskendub paarile üksikküsimusele (näiteks koolist väljalangemised).

Milline oleks debati hetkeseis täna? Kindlasti on selle seis oluliselt erinev sellest, millisena ta 1998. aastal algas. Läänud kümnend on tõenäoliselt olnud piisavalt pikk aeg, et Portesi, Colemani ja Putnami klassikaks saanud teoreetilisi mudeleid empiirilistes uuringutes katsetada ja teooriat edasi arendada. Olles tutvunud kolme klassiku käsitleste probleemistikuga, võib eeldada, et paljud uurijad on pidanud nentima, et nendel mudelitel on vähe praktilist väärtust kui uurimisülesanne erineb sellest, millega klassikud ise tegelesid. Põhjus, miks taolised mudelid ei tööta, ei ole mitte selles, et ei ole leitud ühiseid pidepunkte ning käsitled on kontseptuaalselt erinevad, vaid pigem selles, et neid kõiki ühendab normatiivne ambitsioon. Kõik kolm autorit on moel või teisel üritanud determineerida seda, mida ei ole võimalik ette ennustada: unikaalset sotsiaalset konteksti. Me võime öelda, et tänaseks on debatiga liitunud kõik need uurijad, kes on oma empiiriliste uuringute teoreetilise raamistikuna kasutanud kas Portesi, Colemani või Putnami käsitlesi ning kellel ei ole õnnestunud

jõuda soovitud tulemuseni põhjusel, et tõlgenduskontekst erines oluliselt sellest, mida meie klassikud on pidanud universaalseks.

Suletud üliõpilasühenduste näitel me saame kinnitada, et just tõlgenduskontekstiga mitteamestamine oli põhjuseks miks Portesi mudel ei avanud ühendustes toimuva sotsiaalse kapitalisatsiooni toimemehhanisme. Portesi mudel nägi ette, et sotsiaalne kapital omab teatud hulka positiivseid ja negatiivseid järelmeid, kuid ei arvestanud sellega, et positiivse või negatiivse tähenduse saavad järelmid omandada alles siis kui on teada, kes neid hindab ja millest oma hinnangutes lähtub. Me nägime, et suletud üliõpilasteühendustega liitunud üliõpilased võisid hinnata erinevaid ühenduste tegevusega kaasnevaid fenomene erinevalt, sõltuvalt nende erinevatest väärtushinnangutest, hoiakutest, ootustest ja enesehinnangust.

Debati raskuseks on samuti nihkunud ja seda Colemani kavatsustega võrreldes vastupidises suunas. Colemani eesmärgiks oli luua süsteemne ja terviklik käsitlus, mis defineerib täpselt kõiki teoreetilise kontseptsiooni osiseid ning toimib universaalse teoreetilise raamistikuna Uueks suunaks võiks olla lähenemine sotsiaalsele kapitalile põhjastatud teooria võtmes, kus erinevate käsitluste paljusus ja nende heterogeensus tuleb ainult kasuks. Põhjastatud teooria meetodi puhul on olemasolev teooria esimeseks sisendiks või taustsüsteemiks, millele tuginedes püstitab uurija oma hüpoteesid. Neid hüpoteese testitakse hiljem deduktiivse loogika ning induktiivse empiirilise võrdluse abil ning luuakse uut teooriat.

Ka Debati rõhuasetus võiks olla muutunud: enam ei peaks diskuteerima sellistel teemadel, kus tähelepanu keskmes on käsitluse struktuurne loogika ja protsessi üksikute elementide võimalikult detailne määratlemine. Uueks peateemaks võiks täna olla küsimus millele tugineda ja kuidas uurida sotsiaalset kapitali nii, et me mõistaksime seda nähtust paremini.

Ja lõpetuseks, Portes on öelnud, et üks käsitluse populaarsuse põhjuseid peitub selles, et sotsiaalse kapitali teooria pöörab tähelepanu eelkõige just sotsiaalse suhtluse (*sociability*) positiivsetele järelmetele, samal ajal kui negatiivsed kaasmõjud on teadlikult vaatluse alt välja jäetud. Sotsiaalse kapitali „varjulise“ pool on hiljem siiski leidnud oma koha käsitluse kontseptuaalses raamistikus, kuid jätkuvalt

domineerib seisukoht, et sotsiaalsel kapitalil on positiivsed järelmid, millel aeg-ajalt esineb ka negatiivseid mõjusid. Käesolev töö on andnud võimaluse tutvuda põhjalikult positiivsuse ja negatiivsuse käsitlemisega sotsiaalse kapitali teoorias ning seadnud kahtluse alla selle adekvaatsuse. Minu tagasihoidlik panus sotsiaalse kapitali teooria arengusse on ettepanek arvestada sotsiaalset käitumist mõjutavate sotsiaalpsühholoogiliste aspektidega ja iga uurimisobjekti unikaalse tõlgendus kontekstiga ning seoses sellega tõmmata koomale kogu käsitlemise normatiivset seletusambitsiooni. Definitsioon jääb kehtima: sotsiaalne kapital on suhtekogukonnas peituvad ressursid; kuid sotsiaalse kapitali järelmite määratlemisel peame lähtuma sotsiaalse kapitalisatsiooni eesmärkidest; järelmitele hinnangute andmise määrab aga uurija vaatenurk.

7. KOKKUVÕTE

Käesoleva töö tähelepanu keskmes on sotsiaalse kapitali positiivsed ja negatiivsed järelmid suletud üliõpilasorganisatsioonide poolt avalikustatud minapildis.

Tööl on kaks eesmärki:

- 1) empiiriliseks eesmärgiks on kontrollida järgmisi hüpoteese:
  - a) suletud üliõpilasorganisatsioonid peegeldavad potentsiaali toota positiivset sotsiaalset kapitali;
  - b) positiivsete ja negatiivsete järelmite osas esineb kattuvusi, s.t. üks ja sama järelm võib osutada erinevates tõlgendus kontekstides samaaegselt nii positiivseks kui negatiivseks.
- 2) Teoreetiliseks eesmärgiks on analüüsida käesoleva töö empiirilisi järeldusi (Portesi teoreetilise mudeli kitsaskohti) Portesi, Colemani ja Putnami debati valguses.

Teoreetilise raamistikuna on empiirilise uuringu läbiviimisel kasutatud Portesi positiivsete ja negatiivsete järelmite mudelit. Uurimismeetodiks oli kasutusel kvalitatiivne sisuanalüüs kriitilise diskursusanalüüsi elementidega.

Uurimismaterjalina kasutati Eesti suletud üliõpilasühenduste Interneti kodulehekülgedel avaldatud materjale.

Arvestatav osa tööst on pühendatud sotsiaalse kapitali järelmite käsitlemise tutvustamiseks. Esimesena leiab käsitlust Portesi teoreetiline mudel ning seejärel teiste autorite kontseptsioonid: Lin, Burt, Coleman ja Putnam. Portesi mudeli universaalsust on kontrollitud teiste autorite käsitlemise abil.

Eesti suletud üliõpilasorganisatsioonide, kui uurimisobjekti kohta antakse põhjalik ülevaade käesoleva töö teises peatükis.

Uurimuse käigus leiavad mõlemad hüpoteesid kinnitust. Esiteks, suletud üliõpilasühendused peegeldavad potentsiaali toota negatiivse sotsiaalse kapitali kõrvad ka positiivset sotsiaalset kapitali ning teiseks, järelmite osas esineb kattuvusi (ühed ja samad tunnused viitavad ühel juhul sotsiaalse kapitali positiivsetele ja teisel juhul negatiivsetele järelmitele).

Sotsiaalse kapitali järelmite kattuvus näitas, et Portesi kontseptsioon on liialt normatiivne ning käsitleb sotsiaalse kapitalisatsiooni tulemusi tõlgenduskontekstist eraldiseisvatena. Mis omakorda seab kahtluse alla kogu senise positiivsuse ja negatiivsuse käsitlemise sotsiaalse kapitali teoorias.

Käesoleva töö empiirilisteks koondjäreldusteks on:

- 1) suletud üliõpilasühenduste avalikustatud materjalides kajastub nende potentsiaal toota nii negatiivset- kui ka positiivset sotsiaalset kapitali;
- 2) positiivsete ja negatiivsete järelmite osas esineb kattuvusi, mis on tõendavad, et sotsiaalse kapitali järelmitele ei saa anda hinnanguid tõlgenduskonteksti arvestamata.

Empiirilisi koondjäreldusi analüüsitakse ka Portesi, Colemani ja Putnami debati raamistikus ning esitatakse nägemus selle teoreetilise väitluse võimalikust hetkeseisust.

Kui debatt sai alguse Portesi kriitikast Colemani ja Putnami aadressil, kusjuures tähelepanu keskmes oli käsitlemise süsteemsus ja terviklikkus, siis täna peaksid sellel diskussioonil olema sootuks teised eesmärgid. Sotsiaalse kapitali järelmite sõltuvus tõlgenduskontekstist ja tunnetuslikud aspektid nende hindamisel näitas, et normatiivsel lähenemisel sotsiaalse kapitalisatsiooni uurimisele puudub praktiline väärtus ning see peaks jääma põhistatud teooria pärusmaaks.

8. KASUTATUD ALLIKAD

- 1 Burt R. (1997). The Contingent Value of Social Capital. *Administrative Science Quarterly*, 1997, 42: 339-365.
- 2 Coleman S. J. (1988). Social Capital and Creation of Human Capital. *Social Capital. A Multifaceted Perspective.*/Dasgupta P. (Ed). (1999). Washington, D.C.: The World Bank: 13-39.
- 3 Granovetter M. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 1973, 6 (78): 1360 - 1380.
- 4 Halpern D. (2005). *Social Capital*. Polity Press
- 5 Hansson L. (2001). Sotsiaalse kapitali rollist tänapäeva Eestis. Eesti inimarengu aruanne 2001. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool ja Sotsiaaluuringute Instituut.
- 6 Hodge M. (Ed), Stolle D. (Ed). (2003). *Generating Social Capital*. Palgrave Macmillan.
- 7 Lin N. (2001). *Social Capital. A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge University Press.
- 8 Marshall G. (Ed). (1984). *Dictionary of Sociology*. Oxford: Oxford University Press.
- 9 Portes A., Landolt P. (1996). Unsolved Mysteries: The Tocqueville Files II
The Downside of Social Capital.
<http://www.prospect.org/print/V7/26/26-cnt2.html>
- 10 Putnam R. (1995). Bowling Alone, America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 1995, 1 (6): 64-78.
- 11 Putnam R. (Ed). (2002). *Democracies in Flux. The Evolution of Social Capital in contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- 12 Siisäinen M. (2000). Two Concepts of Social Capital. Paper prepared for presentation at ISTR Fourth International Conference. Dublin, July 5-8.
<http://www.jhu.edu/~istr/conferences/dublin/workingpapers/siisainen.pdf>
- 13 Väari E., Kleis R., Silvet J. (2000). *Võõrsõnade leksikon*. Tallinn: Valgus.
- 14 Alaküla A. (1997a). Seltsi mehed ja demokraatlik ühiskond. *Postimees*. 15.01.1997
- 15 Alaküla A. (1997b). Suletud organisatsioonid contra avatud ühiskond. *Postimees* 6.02.1997
- 16 Annus T. (2001). *Riigiõigus. Õpik kõrgkoolidele*. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS.
- 17 Bauer M. W. & Gaskel G. (2000) *Qualitative Researching with Text, Image and*

- Sound. A practical handbook. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- 18 Bender R. (2001). Korporantlik Tartu. Korporatsioon Indla poolt välja antud buklett.
- 19 Dahl A. R. (2000). On Democracy. New Haven & London: Yale Nota Bene.
- 20 Fairclough N. (1989). Language and Power. Longman: London & New York.
- 21 Fairclough N. (1992). Discourse and Social Change. Polity Press: Cambridge.
- 22 Hiio T. (1996a). Korporatsioon hoiab härrasmehelikke suhteid. *Eesti Päevaleht*, 01.11.1996
- 23 Hiio T. (1996b). Rotalused valitsesid põllumajandust, vironused pangandust. *Eesti Päevaleht*. 01.12.1996
- 24 Ilisson A. (2001). Naiste mängud ülikoolis. *Eesti Naine*, aprill 2001
- 25 Joosti H. (Ed.). (1999). Liivika album 1999. Tallinn: Infotrükk.
- 26 Kalev L. (2002). Sotsiaalne kapital. Mõiste, viljakus ja suhe teiste kapitalikäsitlustega. Magistritöö. Tartu – Tallinn.
- 27 Kalev L. (2002). Vabad üliõpilasühendused on paremad. *Üliõpilasleht*, 10.10.2002
- 28 Kalmus V. (2002). Loengukonspekt. Tekstianalüüsi meetodid.
<http://saba.jrnl.ut.ee/~veronika/SOTSAYkonspekt.html>
- 29 Kracauer S. (1952). The Challenge of Qualitative Content Analysis. *The Public Opinion Quarterly*, 1952, 16: 631-642.
- 30 Kross E.N. (2002). Häire akadeemiale. *Eesti Päevaleht*, 7.11.2002
- 31 Pajula M. (2000). Värvilised linnid lummavad tudengeid. *Eesti Päevaleht*, 6.04.2000.
- 32 Parming T. (1997). Vaba kooslus avatud ühiskonnas. *Postimees*, 13.01.1997
- 33 Portes A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Reviews of Sociology*, 1998, 24: 1-24.
- 34 Saar J. (1998). Kesknädalane isamaa-armastus või eesmärgikindel õllejoomine? *Postimees*, 1.12.1998
- 35 Silchenko J. (2004a). Sotsiaalse kapitali järelmid. Seminaritöö.
- 36 Silchenko J. (2004b). Sotsiaalse kapitali negatiivsed järelmid suletud üliõpilasühenduste näitel. Bakalaureusetöö.
- 37 Tõnisson I. (1997). Emajõe ääres. Tartu: Ilmamaa.
- 38 Baron S. (Ed), Field J. (Ed), Schuller T. (Ed) (2001). Social Capital: Critical Perspectives. Oxford: Oxford University Press.

9. LISAD

Lisa 1: Suletud üliõpilasorganisatsioonid Eestis

Lisa 2: Analüüsi tööversioon – negatiivsed järeلمid

Lisa 3: Analüüsi tööversioon – positiivsed järeلمid

Lisa 4: Positiivsete ja negatiivsete järeلمite kattuvuse analüüs